

Stejla

лист Техничке школе „РАДОЈЕ ЉУБИЧИЋ“ Ужице

ЈАНУАР, 2022.

Број 31

У овом броју распејлавамо:

Мода из периода
1920—1930. године

Један у десет милиона

Страх, велики човеков
непријатељ

Нека живи љубав

У духу буђења
еколошке свесћи

Михаило Миловановић,
заборављени уметник

Пејла око свећа

Наш лауреат
Светосавске награде

Величанствене конструкције
нискоградње

МОЖЕМО ЗАЈЕДНО

Пишу: Анђела Стикић и Исидора Тешић, ПГ1

Прича о корони је постала, нажалост, наша свакодневица. Питамо се да ли би требло да заобилазимо ову тему у нади да она неће више бити актуелна. Ако је наш часопис сведочанство времена и тренутка у коме живимо, после неколико година или деценија видеће се на фотографијама и наша лица у школи под маскама. Намеће нам се већ дуже време питање борбе за здравље и живот људи из нашег окружења. Многи од нас су патили на овај или онај начин, страховали за чланове породице и своје ближње који су овим вирусом били угрожени. Често чујемо за разне несрећне случајеве, али питање је има ли излаза? И даље можемо да се смејемо, да волимо једни друге, да се тако потпомажемо и дамо наду сваком човеку у сваком новом дану. Није ли наше другарство и лепа реч излаз из свега овога? Чак и ако не можемо да се загрлимо или да будемо близу једни другима, и даље можемо да својим речима исказујемо истинску љубав коју према својим пријатељима осећамо.

Данас можемо да се чујемо са људима из дијаспоре, што је раније било незамисливо. Људи су некада морали да налазе разне алтернативне методе. Данас ми можемо

назвати човека из потпуно другог града, државе, па и континента, без опасног напора. Тиме можемо ступити у контакт са било ким, без обзира што је у физичком смислу удаљен. Наравно, то није ни налик директном контакту, загрљају, али и преко екрана или удаљени једни од других можемо да некоме измамимо осмех на лицу. Свако од нас може и испод маске да другоме упути лепу реч, без обзира на ову ситуацију. Сваки проблем би се сигурно у осмех претворио.

Све ово нас још једном подсећа да смо у школи не само ученици и професори, него изнад свега људи међу којима постоје пријатељске емоције и воља да се опстане, дружи, ствара, радује. Желимо да будемо заједно и да делимо љубав човека према човеку. Градимо успомене и нове путеве којих треба да се сећамо после много година. Желимо да се чује песма матураната, да не кријемо своје осмехе иза маске, већ да се вирус смеха и другарства коначно врати потпуно. Нестрпљиво ишчекујемо потпуну слободу када нећемо иза ћошка ишчекивати опасност и сећати се среће, већ, без опасности и обазривости, бити сви заједно.

ПЕТЉА: Часопис Техничке школе „Радоје Љубичић“

ПРОФЕСОРИ САРАДНИЦИ: Бранко Николић, Снежана Недељковић, Жанка Станојевић, Ана Ђуричић, Анела Милетић, Славка Цвијовић, Јелена Пауновић, Ана Ђировић, Ана Павић, Весна Тадић, Верина Папић, Александар Арсић

УЧЕНИЦИ САРАДНИЦИ: Клара Ковачевић, Јелена Нинчић, Анђела Стикић, Исидора Тешић, Јелена Марковић, Марина Деспотовић, Амра Муклаџија, Ена Шеховић, Сара Фазлијевић, Николина Буљугчић

ЛЕКТУРА — КОРЕКТУРА: Слађана Јањић, професор

ШЕФ МАРКЕТИНГА: Данијела Ненадић, директор

НАСЛОВНА СТРАНА: Ана Павић, професор, Влатко Павловић, професор

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК: Влатко Павловић, професор

ГЛАВНИ УРЕДНИК: Слађана Јањић, професор

АДРЕСА РЕДАКЦИЈЕ: Техничка школа „Радоје Љубичић“ (за Петљу), Улица Николе Пашића 17, 31000 Ужице

ТЕЛЕФОН/ФАКС: 031/513 171

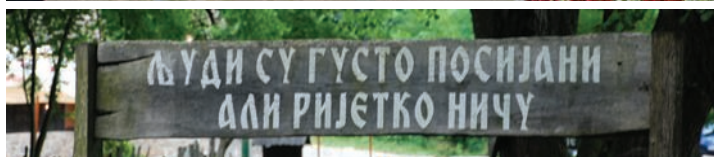
Email: tgsf@mts.rs

САЈТ: <http://www.tsradojeljubicue.edu.rs/petlja.html>

ШТАМПА: Штампарија Никитовић - Ужице

**СТРУЧНО УСАВРШАВАЊЕ
МАЧКОВ КАМЕН,
МАНАСТИР ТРОНОША И
ТРШИЋ**

Садржај:

Прича са насловне стране	02
Прича 2	
Стручно усавршавање 3	
Овом планетом ходају добри људи	04
Оне су најбоље 4	
У разговору са ђаком генерације 4	
Спротске награде 5	
Петља ниже успехе 6	
Дај ми реч да је насликам 7	
Признања и награде за ученике и професоре 7	
Наш лауреат Светосавске награде 8	
Цвет који живот значи 10	
Школске актуелности	11
Клисуром Ђетиње на два точка 11	
Безбедност у саобраћају 12	
Трибина посвећена безбедности саобраћаја 13	
Анализа упитника за процену онлајн рада за наставнике 14	
Анализа упитника за процену онлајн рада за ученике 16	
Око школе	18
Обележавање стабала 18	
Улепшавање школе за ученике и суграђане 19	
Видим реч и чујем реч	20
Литерарни конкурс „Зоран Теодосић“ 20	
Литерарни и ликовни конкурс „Кола српских сестара“ 24	
Духовност	27
Страх, велики човеков непријатељ 27	
Путовање кроз време	28
Мода из периода 1920 - 1930.године 28	
Величанствене конструкције нискоградње 30	
Историја архитектуре 32	
Занимљива наука	33
У духу буђења еколошке свести 33	
Културни кишобран	34
Михаило Миловановић, заборављени уметник 34	
Петља око света	38
Truva ati 38	
Raxos & Antiraxos 42	
Још мало путовања кроз време	43
Нека живи љубав 43	

Сви људи који на било који начин доприносе стварању Петље чине њену породицу. Неко то ради писаном речју, а неко својим делима. Посебну захвалност дугујемо Управи школе, социјалним партнерима и нашим спонзорима.

JKP НИСКОГРАДЊА

ОНЕ СУ НАЈБОЉЕ

Сара Ристановић, ђак генерације 2021. год. у друшћиву преосћала шћри носиоца Вукове дићломе - Милице Богдановић, Јелене Дромњаковић и Тијане Божовић

Да се у нашој школи вредно ради, показује одељење IVГ1, архитекћонски шћехничар, које је изнедрило четири носиоца Вукове дићломе и ђака генерације.

Сара Ристановић као да се „прошетала“ кроз нашу школу успут добијајући само петице. Уз то, нашла је времена и за спорт и забаву, дружење... Уз целокупно њено ангажовање на активностима и мимо редовне наставе, савладане програме ИС Петница, није било никакве дилеме ко ће понети престижно звање ђака генерације уз Вукову диплому.

Сара Ристановић, вуковац и ђак генерације: „Професори су били задовољни мојим успехом и сматрали су да треба да идем по напредном програму. Драго ми је што сам остала заједно са мојим друговима, постигла добре резултате и надам се да ћу тако наставити на факултету. Много ми је значило што сам учила ову школу јер сам се пронашла у занимању и школи са професорима. Морам да истакнем да су били дивни и свих ових година су нам помагали и преносили знања. Желим да наставим да се бавим архитектуром јер сам завршила смер архитектонски техничар. Поносна сам што сам из ове школе, иако је ових годину и по дана због короне било тешко, али нас је то можда још више спојило са професорима.“

Милица Богдановић заслужила је Вукову диплому потпуно ненаметљиво, тихо. Увек је имала одговор иако то често није показивала, не желећи да се истиче, намеће. Вукова диплома отишла је у праве руке.

Јелена Дромњаковић, увек насмејана, са лакоћом је савладала све садржаје које је школа постављала и наметала. Није јој тешко пало ни путовање, ни одвајање од породице, храбро се суочавала са свим изазовима и успела. Вукова диплома само је мала сатисфакција за све што је урадила.

Тијана Божовић је понела Вукову диплому као круну свог труда током четири године у архитектонским техничарима. Мајстор лепе писане речи, повезала је своја интересовања. Резултат није изостао, Вукова диплома красиће њену збирку признања.

Надамо се да ће наши Вуковци и ђак генерације успешно наставити своје школовање и у свом будућем послу остати једнако успешни као што су били као ученици наше школе. **Честитамо им!**

У разговору са ђаком генерације

САРОМ РИСТАНОВИЋ

Пише: Исидора Тешић, ПГ1

Која је разлика између средње школе и факултета?

- На факултету те нико не шћера да учиш и немају превише разумевања за твој проблем, много си више преушћићен сам себи. Ради се много више него у средњој школи и пуно шћоћа радиш сам ван факултета. Доста ствари се оцењује на седмичном нивоу па баш мора да се ради редовно. То су и колоквијумске недеље које нико од студента не воли. Све у свему, средња школа је много лакша и ошћићенија од факултета.

Како ти је било да се уклопиш у нову средину, нове људе?

- Уклапање уошћиће није било шћешко, јер смо сви у неком смислу у истој позицији и проживљавамо исту ствар па се лако пошћићује. Пошћић нас је шћрстића у генерацији и даље ушћознајем нове људе и сви су генерално ошћворени једни према другима. Ни живошћ у дому ми није шћешко пао, заправо ми се јако дошћага. Београд нуди доста моћућности и веома је занимљив град, мада понекад зна да те пошћеши да си у њему и даље стћранац.

Твоје мишљење о средњој школи и да ли би се вратила поново у њу?

- Средња школа ми је у сећању ошћтала као за сада најлешићи период мој живошћа. Нарочићо машурска година. Дивни професори, разредна

Сара Ристановић

Ирена, грушићво из одељења на познатијом месту испред школе, кафић после часова. Без размишљања бих се поново враћила.

Да ли си имала неке предрасуде у вези са средњом школом?

- *Нисам имала предрасуде о средњој школи. Сваки прелазак у нешто ново зна да буде шејак, али баш зато нам на крају свега буде и веома драј.*

Да ли си имала добру основу за факултет, после средње?

- *Предмети на факултету су доста разноврсни и има их пуно. Средња школа ми је била одлична основа за неке од њих и много ми их је олакшала, али сам се са већином сусрела први пут.*

Да ли си морала нечега да се одричеш због факултета?

- *Сам факултет није шејак, али захтева превише времена и то смањрам као највеће одрицање. Да би се све постигло веома често се не спава, а дружење се неретко претвори у дружење уз рад. У почетку ми је то смешало, али сада се навикавам.*

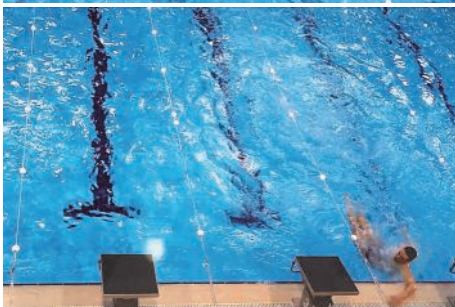
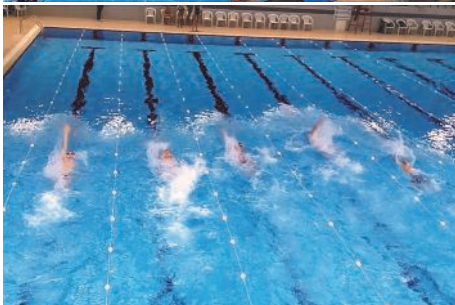
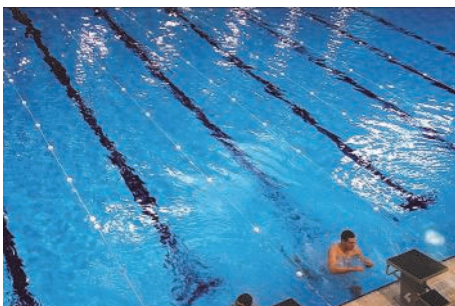
Сара Рисановић, Тијана Божовић, Ирена Госиавић, Јелена Дромњаковић и Милица Бојдановић

СПОРТСКА ТАКМИЧЕЊА ◊ СПОРТСКА ТАКМИЧЕЊА ◊ СПОРТСКА ТАКМИЧЕЊА ◊ СПОРТСКА ТАКМИЧЕЊА

ПЛИВАЊЕ

На Градском базену у Ужицу 17. 11. 2021. године одржано је такмичење основних и средњих школа у пливању.

Борис Петрић, ученик IVГ1 одељења је својом одличном техником пливања леђним стилем освојио прво место и стекао право да, у фебруару 2022. године, учествује на ОСИУРС Републичком такмичењу.

СТОНИ ТЕНИС

У Медицинској школи у Ужицу је 9. 11. 2021. године одржано Општинско такмичење у стоним тенису. Прво место и екипној конкуренцији освојила је екипа наше школе у саставу:

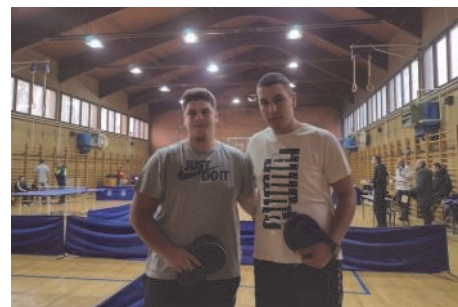
Лука Тешић, ученик IVГ1 и Добрица Гарабиновић, ученик IVС1 одељења.

У појединачној конкуренцији прво место је освојио Добрица Гарабиновић и стекао право да се такмичи, и екипно и појединачно, на следећем нивоу школских такмичења.

Следећи ниво такмичења је одржан у Пожеги 26. 11. 2021. године где су се такмичили ученици основних и средњих школа Златиборског округа.

Наши стонотенисери су заузели треће место екипно, а одличном игром у појединачној конкуренцији Добрица Гарабиновић је изборио да игра меч за најбољег играча турнира.

И поред пораза у финалу, треба истаћи да морамо бити задовољни јер је освајање другог места изузетан успех.

„Петља“ НИЖЕ УСПЕХЕ

Квалитет нашег школског часописа препознат је на националном нивоу. Часопис „Петља“ освојио је ТРЕЋУ НАГРАДУ на конкурс Друштва за српски језик и књижевност Србије и задужбине Милоша Црњанског за најбоље основношколске и средњошколске листове и часописе у школској 2019/2020. години.

Образложење комисије: „На конкурс Друштва за српски језик и књижевност Србије и Задужбине Милоша Црњанског за најбоље школске листове и часописе из основних и средњих школа Србије приспео је немали број школских листова и часописа. Запажено је да је захваљујући великом ангажовању школских редакција (професора – главног и одговорног уредника и ученика – редактора појединих рубрика, уз помоћ других предметних професора и ученичких секција) дошло до квалитетне школске периодике. Такође је запажено да сва награђивана школска гласила и даље чувају свој ниво и реноме у све већој конкуренцији. Констатовано је да су школски листови и часописи таква школска гласила где се објављују текстови из свих наставних области, у разноврсним

облицима којим се овладало на часовима писменог изражавања, којима се дочарава специфичан амбијент и живот школе. Зато је са пажњом проучавана тематика школских гласила, квалитет прилога, обим и степен њихове самосталности и креативности. Посебно је истакнута велика одговорност уредника пријављених листова и часописа на овај конкурс, јер нису имали довољно времена ни услова за планирану презентацију своје школе. Њихово гласило је добар знак да се ради систематично и упоредо са наставом, што заслужује велику похвалу. Републичка комисија похваљује све пријављене уреднике и сараднике часописа, јер су упркос околностима са задовољством и осећајем одговорности пред својом образовно-васпитном институцијом успешно обавили овај важан задатак. Једногласно је донета одлука за најбоље школске листове и часописе штампане у току школске године 2019/2020.“

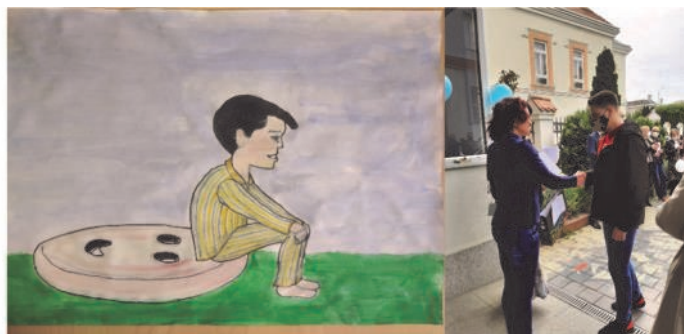
На конкурс 5. БЕЛЛИСТА, БЕОГРАДСКОГ ЛИСТАЊА СРЕДЊОШКОЛСКИХ ЛИСТОВА 2019/2020. године наш часопис освојио је две награде: ДРУГО МЕСТО и НАГРАДУ ЗА НАЈБОЉУ НАСЛОВНУ СТРАНУ.

Награђени 29. број „Петље“ појавио се са новом уређивачком концепцијом, тематском разноврсношћу и занимљивим садржајима. Ни овај број часописа није изоставио ништа што одражава живот и рад школе, креативну и стваралачку активност ученика, посвећеност наставника, и тиме испунио обавезу према историји и традицији овог значајног часописа.

„Петља“ је још једном показала да ниједног правог успеха нема без рада и посвећености, што је и овај пут препознато и награђено.

ДАЈ МИ РЕЧ ДА ЈЕ НАСЛИКАМ

Уз подршку својих наставника ученици наше школе су послали своје радове, а није изостала ни награда. Ученик Андреј Кујунџић освојио је трећу награду за свој ликовни рад у категорији средњошколаца.

Свечани догађај обележен приредбом, отварањем изложбе ликовних радова и уручењем награда најуспешнијим ученицима, међу којима је био наш ученик Андреј Кујунџић, одиграо се 2. априла. Овај дан се обележава као Међународни дан дечје књиге и Светски дан особа са аутизмом.

Наши ученици, Марко Станојевић и Оливер Лазовић из ИСЦ, Лазар Селаковић из ИСЦ и Андреј Кујунџић из ИПГ учествовали су на Ликовном

конкурсу „Дај ми реч да је насликам“, који је организовала Основна школа „Свети Сава“ из Шапца у сарадњи са шабачком библиотеком.

ПРИЗНАЊА И НАГРАДЕ ЗА УЧЕНИКЕ И ПРОФЕСОРЕ

Поводом завршетка школске године у нашој школи одржана је свечаност на којој је директорка школе Данијела Ненадић уручила књиге као награде за успех ученицима, али и захвалност професорима за залагање и предан рад.

Обраћајући се ученицима поручила им је да је поносна на носиоце Вукове дипломе, ђака генерације, као на учешће ученика у ваннаставним активностима. Награђене су Нина Марковић, ученица ИПГ, за ваннаставне активности, носиоци Вукове дилеме, ученице ИВГ, Тијана Божовић, Милица Богдановић, Јелена Дробњаковић и Сара Ристановић, која је и ђак генерације.

Награђени су професори Снежана Недељковић, Слађана Јањић, Влатко Павловић, Јанко Божовић, Анела Милетић, Ана Ђуричић, Милан Спасојевић и Александар Арсић, који су личним ангажовањем и тимским радом дали допринос унапређењу рада школе и реализацији бројних активности.

СНЕЖАНА НЕДЕЉКОВИЋ

На предлог Техничке школе „Радоје Љубичић“ Светосавска награда за 2021. годину додељена је Снежани Недељковић за изузетно залагање и постигнућа у раду са ученицима, развијање позитивне атмосфере у установи, допринос њеном угледу, успешну примену савремених постигнућа у настави и ваннаставним активностима и целокупан културни, васпитни и хуманитарни рад.

Снежана Недељковић од 1996. године ради као професор историје у Техничкој школи „Радоје Љубичић“ у Ужицу и све време води Историјску секцију ученика. Такође, осим залагања на радном месту, активна је и као: председник Друштва историчара Ужица, чланица хуманитарног друштва Коло српских сестара Ужица (26 година), сарадник у Друштву српских домаћина. У оквиру својих активности сарађује са институцијама културе Ужица: Народни музеј, Историјски архив, Народна библиотека, Градски културни центар, Учитељски факултет Ужице, Црквена општина Ужице, доприносећи тако повећању угледа установе у којој је запослена, али и

омогућавајући ученицима да присуствују, али и креирају поједине догађаје у граду.

Кроз низ ваннаставних активности, у свом стручном, културно-просветном и хуманитарном раду укључује ученике у обележавање значајних датума и личности националне историје, приближавајући им националну прошлост, традиционалне вредности и позитивне моралне особине. Годинама уназад пише сценарија, режира и поставља представе којима осветљава поједине историјске личности и догађаје, чинећи да се отргну од заборава, али и да на њиховим примерима ученицима пренесе дух времена и подигне ниво националне свести. Тако је током 2020. године као и претходних година реализовала представе (поводом важних јубилеја):

- Стогодишњица Балканских ратова - „Савине стазе и потомство“, приказану у сали Градског културног центра Ужице за ученике и суграђане
- Представа поводом 200 година од рођења Петра Петровића Његоша - „Нека буде што бити не може“, приказана за ђаке и суграђане у Техничкој школи „Радоје Љубичић“ и у Народном позоришту у Ужицу
- Представа „Тако је почело“, поводом отварања изложбе фотографија о почетку Првог светског рата „Ужице у Првом светском рату“ у Народном музеју у Ужицу
- „Одисеја 2002“, представа о сусрету средњовековног витеза и тинејџера, приказана у Колу српских сестара и у Техничкој школи „Радоје Љубичић“
- Свечана академија посвећена Скопском ђачком одреду 1300 каплара - „Ни корак даље“, одржана на Учитељском факултету 2019. године
- Козачко вече, октобра 2017. године у Техничкој школи „Радоје Љубичић“
- Књижевно вече и промоција књиге „Свети цар“, о руском цару Николају, гост преводилац и публициста Ранко Гојковић;

документарно-образовне филмове (сада се користе у ужичким основним и средњим школама као наставно средство у настави историје и општеобразовних предмета):

- „Споменици говоре - (Не)заборављени Ужичани у Првом светском рату“, поводом стогодишњице Првог светског рата, обрада lika Милутина Ускоковића, премијерно приказан у Градском културном центру Ужице, а потом у средњим и основним школама Ужица
- „Знаменити Ужичани с краја 19. и почетка 20. века“, обрада lika Љубомира Љубе Стојановића, премијерно приказан у Градском културном центру Ужице, а потом у средњим и основним школама Ужица.

Ангажована је и као координатор Ученичког парламента Техничке школе „Радоје Љубичић“, па покреће и спроводи низ хуманитарних, културних и спортских манифестација.

Као део тима покренула је и организовала да се школа 2016. и 2017. године прикључи и организује манифестацију „Ноћ музеја“, која је привукла велику пажњу ужичке културне јавности и медија.

На манифестацији на Учитељском факултету у Ужицу посвећеној Љубомиру Стојановићу „Љубини дани“ учествовала је излагањем на тему „Љуба у огледалу савременика“.

Била је сарадник у изради Ужичког лексикона, по пројекту „Лексикон, градови Србије“, чији издавачи су били Службени гласник и Град Ужице.

Сарађујући са институцијама културе Ужица активно учествује укључујући ученике у манифестације које организује Народни музеј Ужица, Архив Ужица, Народна библиотека Ужица: Помен жртвама палим у трезорима 22. новембра 1941, Помен палим ратницима у ослободилачким ратовима, Помен палом Радничком батаљону на Кадињачи, Помен жртвама НАТО бомбардовања. Организује посете свим изложбама које Музеј организује, укључивањем ученика у сарадњу са Музејом. Посећује са ученицима изложбе у Архиву Ужица, присуствује трибинама, промоцијама књига које ова институција организује. Присуствује са ученицима књижевним вечерима и промоцијама књига Народне библиотеке Ужица.

У Друштву историчара учествује у организовању трибина, промоција књига, књижевних вечери, обележавању важних догађаја:

- Сећање на жртве у Јасеновцу „И ћутање је злочин“, гост предавач др Србољуб Живановић
- „Црногорски сепаратизам“, предавач аутор књиге Александар Раковић
- „Косовско питање 1974—1989“, предавач аутор књиге Петар Ристановић.

Реализује програме, у којима учествују средњошколци, који обележавају важне догађаје или подсећају на знамените личности:

- „Одисеја 2002“, разговор средњовековног витеза и тинејџера
- „Косовски божури Надежде Петровић“
- Сећање на Скопски ђачки одред 1300 каплара.

Током ове школске године организовала је у сарадњи са Друштвом рускосрпског пријатељства Козачко вече.

Владе Живановић, начелник Школске управе Ужице, Рајко Трмчић, члан Градског већа за друштвене делатности и др Јелена Раковић Радивојевић, градоначелница

Сарађујући са Друштвом српских домаћина учествује од 2014. године сваког 19. августа са ученицима у Текеришу на Јавном историјском часу поводом годишњице битке на Церу, а од 2015. године у децембру са својим ученицима на Колубарском маршу поводом годишњице Колубарске битке.

Већ двадесет шест година бави се хуманитарним радом као чланица и потпредседница Кола српских сестара. У оквиру културно-просветитељског рада у том удружењу укључује ученике. У оквиру хуманитарног и културно-просветитељског рада у Колу покретач је литерарног конкурса за ученике ужичких средњих школа поводом Материца на тему „Мајка“.

Активно сарађује и учествује у креирању школског часописа „Петља“ у коме објављује своје радове.

Радећи као наставник историје, културни и хуманитарни делатник Снежана Недељковић омиљена је код својих ученика и колега, доприносећи општој атмосфери у школи, али и граду. Лакоћом тимског рада доприноси развијању позитивне атмосфере у радном окружењу, што мотивише и друге наставнике на несебично ангажовање и доводи до повећања угледа и професије и установе. Приближавајући им традиционалне, историјске и моралне вредности у духу Светосавља, ученике мотивише и за ангажовање изван школе.

Снежана Недељковић о награди: Свакоме коме је Светосавље део животног филозофије, а просветни рад значи више од радног места, ово признање - захвалница представља нешто најважније и најзначајније што ми се може десити у животној. Посебно ми је драго што је предлози пошлекао из колектива у коме радим двадесет шест година. Овој награди се нисам обрадовала само ја, већ и сви они који су радиле са мном и били уз мене све ове године. Највећа животно привилегија за свакога је да ради посао који воли. А ја га заиста волим. Радим га с љубављу. И резултат овог рада је ова захвалница, јер су то препознали они који су ме предложили. Када бих очети бирала професију којом бих се бавила у животној, можда то не би била историја, али би просветни рад сигурно био моје животно опредељење.

Снежана Недељковић у разговору са новинарима

„Цвет који живот значи“

Пише: Ана Ђировић, професор

Саветовалиште за жене оболеле од рака дојке „Јефимија“ је организовало деветнаесту по реду уличну акцију продаје цвећа под називом „Цвет који живот значи“. Акцији су се придружили ученици наше школе. Наш допринос су биле врећице пуњене лековитим, миришљавим биљем, са логом „Јефимија“. Део миришљавих врећица је био у продаји, а мањи је послужио у рекламне сврхе. Сав приход од продаје иде у фонд удружења, за финансирање редовних активности, које се односе на помоћ и подршку женама оболелим од рака дојке.

У нашој школи у акцији су учествовали ученици IVГ1 одељења, архитектонски техничари. Биље је требало набрати,

осушити, уситнити, сашити врећице, напунити, креирати, и одштампати лого удружења, повезати. Акција је две године стопирана због вируса корона и настављена је 2021. године, традиционално, задње суботе у мају.

Ученици су са великим интересовањем учествовали у акцији, задовољни што могу да споје лепо и корисно. Удружење жена „Јефимија“ нам се захвалило на подршци и сарадњи. Надамо се да ћемо акцију наставити...

Стапарска бања - Неолитско насеље

Клисуром Ђетиње на два точка

Пише: Јелена Пауновић, професор

Стапарска бања са неколико термалних извора налази се у клисури реке Ђетиње, у атару села Стапари. Стапарска бања је стари термални локалитет Западне Србије, на њему су пронађени купалишни остаци који имају праисторијско порекло. Ови извори су коришћени у античком периоду и у доба Римљана који су имали мања насеља у близини. Лековите изворе Стапарске бање користили су и становници ових крајева у средњем веку. Њена лековитост огледа се у лечењу кожних болести и реуматских обољења. Последњих година самоиницијативно волонтери уређују купалиште.

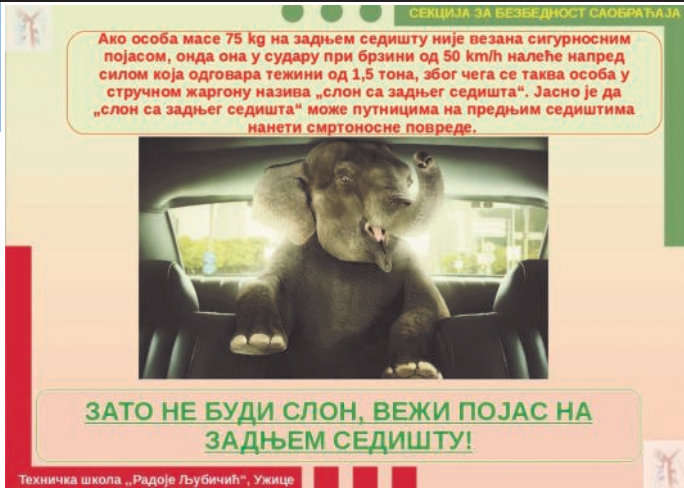
У клисури реке Ђетиње, у Стапарској бањи, гради се први археолошки парк на отвореном, реплика неолитског насеља. Радови су завршени, направљене су дрвене куће, блатом облепљене, а сламом и даском покривене. Археолошки парк је шест километара од ужичке градске плаже и до њега се стиже „европском зеленом стазом“ бившом трасом „Ђирине“ пруге. Стаза је асфалтирана и осветљена, погодна за шетњу и вожњу бициклом... Зеленом стазом се смењују тунели, са једне стране литица, а са друге динамична река Ђетиња.

Тим за промоцију и маркетинг школе 11. септембра 2021. године организовао је акцију „Клисуром Ђетиње на два точка“. Учествовало је тринаест наставника наше школе и на овај начин је промовисан здрав живот и

бициклизам. Датум је добро одабран с обзиром на то да је истовремено и Дан еколога и Дан пешачења. Надамо се да ће нам се следеће школске године придружити више наставника, као и ученици наше школе.

Безбедност у саобраћају је значајан фактор данашњице. Бити опрезан током управљања моторним возилом, значи бити безбедан у саобраћају на путу. Секција за безбедност саобраћаја младима је пружила прилику да науче много и упознају црну страну саобраћаја како би им омогућила учење на туђим грешкама.

У претходних осам месеци ђацима је пружена шанса да помогну људима ширећи свест о безбедности у саобраћају, али и да саслушају два млада човека која су нам својим искуством подигла свест о безбедности.

Ђаци наше школе имали су прилику да обиђу градове Златиборског округа, у нади да ће дељењем летака као и

БЕЗБЕДНОСТ У САОБРАЋАЈУ

Пише: Клара Ковачевић, IVС1

разговором са људима подићи свест колико је битно прелазити коловоз искључиво на пешачким прелазима, и колико је битно везивати сигурносни појас на предњем као и на задњем седишту аутомобила. За сада смо имали две акције под називима „Пази, није пешачки!“ и „Не буди слон, вежи појас на задњем седишту!“ Сви учесници секције верују у то да су својим трудом да помогну људима успели да подигну њихову свест, и да је ово тек почетак скретања пажње људима на безбедност у саобраћају. Акције смо спровели у Ужицу, Пожеги, Бајиној Башти и Чајетини, а планирамо да акцију проширимо у још неколико градова.

Сваке треће недеље у новембру Секција за безбедност саобраћаја обележава Дан сећања на жртве саобраћајних незгода израдом пропагандног материјала који се дели нашим суграђанима.

Пружена нам је прилика да саслушамо савете, два искуства, две пре свега тужне, али и поучне приче, са врло сличним, несрећним исходом. Прва трибина „Ум на друм“, одржана у априлу, и друга трибина „Један у десет милиона“ одржана у децембру, имале су за циљ да се присутнима скрене пажња на значај безбедног понашања, као и на последице које се могу десити у супротном. Разговарали смо и о изградњи исправних ставова, промени понашања и продубљивању знања како бисмо били безбеднији у саобраћају.

ТРИБИНА ПОСВЕЋЕНА БЕЗБЕДНОСТИ САОБРАЋАЈА - ПОСЕТА МИЛАНА МИТИЋА „ЈЕДАН У ДЕСЕТ МИЛИОНА“

Пише: Александар Арсић, професор

Дана 16. децембра 2021. године наша школа је организована трибину за ученике завршних разреда, посвећену безбедности саобраћаја. У посети нам је био Милан Митић који је 2010. године доживео тешку саобраћајну незгоду, и који је својим сведочењем приказао тежак период свог живота кроз који је прошао.

Предлог да трибина буде организована у нашој школи потекла је од господина Слободана Шилковића члана Градског већа за саобраћај и председавајућег Савета за безбедност саобраћаја Града Ужица. У организацију се укључило и Удружење „Родитељ“ са својим чланством. Пракса у развијеним земљама показала је да особе које су преживеле, односно биле жртве саобраћајних незгода, имају највећи утицај на промену свести свих учесника у саобраћају. Тако је и ова трибина оставила јак утисак на

све присутне учеснике. Милан Митић је ученицима, на дирљив начин, испричао причу о трагичном догађају из свог угла. Причао је о својој младости, о томе како је конзумирао алкохол и уједно управљао мотоциклом. Тако је Милан у алкохолисаном стању, пао са мотоцикла и својом главом (без кациге) поломио три дрвене греде које су држале трем. У тешком стању пребачен је у болницу а доктори су му давали шансе за живот један према десет милиона. Чetrдесет дана је био у коми из које се извукао и колико-толико успео да врати живот у нормалу. Данас учествује у бројним акцијама о безбедности саобраћаја и својим примером покушава да повећа свест о опасностима које носи небезбедно понашање у саобраћају. Наша школа као и Секција за безбедност саобраћаја наставиће и у наредном периоду са низом акција, трибина и радионица посвећеним едуковању суграђана о значају безбедног учествовања у саобраћају, јер желимо да будемо препознати као једна од институција која брине о безбедности учесника у саобраћају како у Граду Ужицу тако и на територији Златиборског округа.

АНАЛИЗА УПИТНИКА ЗА ПРОЦЕНУ ОНЛАЈН РАДА ЗА НАСТАВНИКЕ

Пише: Весна Тадић, координатор Тима за самовредновање и вредновање рада школе

На питања се одговарало заокруживањем једног од понуђених одговора или допуњавањем уколико је остављен простор за то. Четрнаест наставника је попунило упитник, а на нека питања нису сви дали одговоре.

1.	Да ли сте задовољни како изводите наставу на даљину?	НЕ ЗНАМ – 1	ДА – 11	НЕ – 2
2.	Шта је то што недостаје да би онлајн настава била квалитетнија? 1. Недостаје активност ученика. 2. Нема директног контакта са ученицима. 3. Већа укљученост и боља активност ученика. 4. Ученици имају слаб интернет. 5. Боља опремљеност техником ученика. 6. Боље познавање алата гугл учионице. 7. Требало би јој још више времена посветити да би била квалитетнија. 8. Поједини предмети се не могу реализовати путем онлајн наставе. 9. Никада неће моћи бити довољно квалитетна као часови уживо. 10. Уживо однос.			
3.	Онлајн настава има предности, а то су: 1. Већа заступљеност теоријског дела. 2. Нема предности. 3. Никакве. 4. Ученици на једном месту имају преглед градива, лако се подсећају. 5. Веза са целим одељењем, свим ученицима. 6. Лакше је проследити видео наставне материјале. 7. Разноврсност метода, доступност материјала. 8. Презентовање занимљивог материјала ученицима. 9. Лакше је за учење.			
4.	Онлајн настава има недостатке, а то су: 1. Деца се не ангажују у оноликој мери као у школи. 2. Много. 3. Нема интеракције између ученика и наставника. 4. Недостатак комуникације са ученицима. 5. Деца неће да присуствују. 6. Мање стицање и увежбавање практичних вештина. 7. Градиво је уопштено, не даје одговоре на појединачне захтеве и потребе ученика, као што је код редовне наставе. 8. На питања се врло ретко одговара. 9. Мало времена на гугл миту. 10. Опремљеност ученика. 11. Ученици не схватају озбиљно ту наставу.			
5.	Онлајн начин рада је	ТЕЖИ – 11 ЛАКШИ – 2		
6.	За припремање садржаја наставе на даљину у односу на рад у школи потребно је	ВИШЕ ВРЕМЕНА – 12 МАЊЕ ВРЕМЕНА – 2		

ШКОЛСКЕ АКТУЕЛНОСТИ

7.	Како се ученици сналазе када су на онлајн настави?	ТЕЖЕ – 14 ЛАКШЕ – 0
8.	На које све начине комуницирате са ученицима када су на онлајн настави? Одговори: гугл учионица, вибер, гугл мит	
9.	Да ли су ученици активнији на онлајн настави него када су у школи?	ДА – 1 НЕ – 12 ИСТО – 1
10.	Да ли се ученици обраћају за помоћ када нешто не разумеју, не могу да ураде или имају проблеме са конекцијом?	ДА – 7 НЕ – 1 ПОНЕКАД – 6
11.	<p>Шта сте предузели и какав је исход?</p> <p>1. Више комуникације преко мит позива и задатих практичних вежби чији исход шаљу у виду фотографије или видеа.</p> <p>2. Ништа.</p> <p>3. Онлајн наставу користим за ново градиво да се сами припреме и проуче, а на редовном часу максимално разјашњавамо недоумице и финесе.</p> <p>4. Објаснио и решио.</p> <p>5. Додатно појашњење и материјал за вежбу.</p> <p>6. Давао додатна упутства, исход је задовољавајући.</p> <p>7. Охрабрујем их на допунску наставу, али су незаинтересовани.</p> <p>8. Решавамо проблеме.</p>	
12.	<p>На које све начине пратите напредовање ученика и спроводите формативно оцењивање током онлајн рада?</p> <p>1. Учешће у раду, обављени домаћи задаци.</p> <p>2. Праћење присуства ученика, израде домаћих задатака.</p> <p>3. Константно праћење рада преко мит апликације и гугл учионице.</p> <p>4. Бележим у личну евиденцију и есДневник.</p> <p>5. Присуство часовима, слање задатака.</p> <p>6. Активност на часу (смајлићи).</p> <p>7. Путем израде домаћих задатака.</p> <p>8. Писмене провере, усмене провере, однос према раду, графичке вежбе.</p> <p>9. Никако.</p> <p>10. Слањем практичних радова, усмене провере знања путем мит позива.</p>	
13.	Да ли комуницирате унутар Стручног већа и договарате се око материјала и размењујете примере добре праксе у онлајн настави?	ДА – 9 НЕ – 2 ПОНЕКАД – 3
14.	Оптерећеност ученика у току онлајн наставе је	ИСТА – 4 ВЕЋА – 7 МАЊА – 2
15.	Оптерећеност наставника у току онлајн наставе је	ИСТА – 2 ВЕЋА – 12 МАЊА – 0
16.	Подршка педагошко-психолошке службе и управе школе је у току онлајн наставе	ИСТА – 4 ВЕЋА – 8 МАЊА – 2
17.	<p>Да ли сте имали неке проблеме са ученицима или родитељима у току онлајн наставе и на који начин сте их превазилазили и решавали?</p> <p>НЕ – 12 ДА – 0 НИЈЕ ОДГОВОРИЛО – 2</p>	
18.	Додатни коментари: НЕМА – 14 наставника	

ХВАЛА НА САРАДЊИ!

ТИМ ЗА САМОВРЕДНОВАЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ РАДА ШКОЛЕ

АНАЛИЗА УПИТНИКА ЗА ПРОЦЕНУ ОНЛАЈН РАДА ЗА УЧЕНИКЕ

Пише: Весна Тадић, координатор Тима за самовредновање и вредновање рада школе

Сто педесет ученика је на питања одговарало заокруживањем једног од понуђених одговора или допуњавањем уколико је остављен простор за то.

1.	Да ли си задовољан/задовољна наставом на даљину?	ДА – 107 НЕ – 43
2.	<p>Шта је то што недостаје да би онлајн настава била квалитетнија?</p> <p>60 – није одговорило 3 – не знам 2 – све недостаје 46 – ништа 7 – похвале.</p> <p>Остали одговори: све је одлично, већ је квалитетна; свиђа ми се таква каква је; све је у реду; све је супер; професори се једнако труде да градиво буде што јасније; немам шта да додам; недостају боља објашњења професора – 6 ученика; не разумемо најбоље лекције – 3 ученика; да нам дају више слободног времена; да се поштује слободно време ђака; уколико се време часа мења да се најави дан раније; да може да се одговара онлајн; недостаје да ученици буду активни; више задатака; комуникација са свим професорима; недостаје што не можемо лепо да питамо професора како би нам помогао; више разумевања; добар звук; контакт уживо; да имамо баш сваки час као и у школи и време часа као и у школи; боља међусобна комуникација; више практичног рада и дружења; боља повезивања и више материјала за учење; да нам дају мање домаћих – не могу да постигнем; недостаје да се вратимо у школу и идемо сваки дан; недостаје бољи приступ градиву и да се вратимо у школске клупе; да професори постављају мање материјала; не свиђа ми се и то не може да се поправи; не може се ускладити једне недеље; мало више времена за обнову наставе; више практичних вежби; видео часови из свих предмета.</p>	
3.	<p>Онлајн настава има предности, а то су:</p> <p>51 ученик није одговорио; 1 ученик – не знам; 23 ученика сматра да нема предности; 75 ученика је одговорило: ништа не радим; рад од куће; више времена за израду задатака; да није врста обавезе и да имамо више слободног времена; више слободног времена; увек можемо да проверимо шта смо учили тај дан и све имамо на једном месту; време и организованост; предност је што можемо да се вратимо и погледамо оно што смо пропустили; све испредавано је на једном месту; лакше је кад напише професор шта треба, лакше се научи; учioniца и вибер; имам више слободног времена; не идемо у школу; имамо више времена за учење – 3 ученика; код куће сам; рад од куће; занимљивије је; што могу да радим кад хоћу и спавам до кад хоћу; не изостајемо са градивом; не морам да устајем из кревета; лакше је; што сам код куће; конекција путем гугл мита; брзина; опуштенији смо; лакше преписивање лекција; лакши рад; лакше је него у школи; радимо домаћи кад год хоћемо – 2 ученика; не иде се у школу; мањи ризик од заразе; не морамо увек у школу; зато што не мора да се устаје рано за школу кад смо прва смена; може се лакше преписати; не морам да идем у школу; ученици могу да буду код куће и да обављају школске обавезе; не морамо нон-стоп да идемо у школу; мањи ризик од заражавања и мањи притисак; не иде се у школу; не идемо у школу; боље распоредим своје време; лакше учење, учење о електричним уређајима; више времена за извршавање задатака; више слободног времена; лакше добити позитивну оцену; више смо код куће; имам више времена да завршим неке задатке него на часу; имамо више времена да учимо; више користим технологију што је будућност света – 2 ученика; што учимо и кад смо код куће; што смо код куће; код куће смо; седење кући и недолажење у школу, имамо више времена за учење; код куће смо и имамо више времена за учење и рад; код куће смо; лакши рад; лакша, бржа, ефикаснија од обичне наставе, лакше учење; свеједно ми је да ли идем у школу или не, свакако ме мрзи; то што учимо као и у школи само и од куће; лакше одговарање; лакше добити оцену; што не идемо у школу; то што сам у кући.</p>	
4.	<p>Онлајн настава има недостатке, а то су:</p> <p>56 ученика није одговорило, 1 ученик – ништа, 33 ученика – нема, а 60 ученика је одговорило: умањена практична настава; теже је пратити наставу; треба нам више времена; досадна је; дружење; то што не можемо да добијемо оцену онлајн; теже; нисмо у школи; све; није исто чути живу реч професора и преко гугл мита; превише градива, домаћих; није нам обучавање довољно; не разумемо хемију, физику и математику преко онлајн наставе; дружење у учioniцама; што немамо практичну наставу; довољно објашњење професора; недовољно објашњавање; наставник не може лепо да ми објасни кад није јасно; смањена комуникација, мање праксе, више домаћих; професори; много има да се учи; предмети попут математике су тежи за праћење преко онлајн наставе; све, јер ништа не може да замени директан приступ наставницима; мало више времена за обнову наставе; мање се научи, стручни предмети не могу лепо да се схвате и савладају; незаинтересованост; недостаци су нејасноће, најчешће око стручних предмета; наставник не може лепо да објасни; мањак разумевања од стране професора; професори шаљу материјал после 21 час и викендом; не може професор све лепо да објасни; превише оптерећени радом на телефону или рачунару; боље објашњење неких задатака који нису јасни; мање разумем градиво, много времена проведеног кући утиче на мој друштвени живот и психу;</p>	

ШКОЛСКЕ АКТУЕЛНОСТИ

	недостаје боље објашњење ако нешто није јасно; једино када интернет је мана; много нам задају; мање научиш; неучење; није исто као на часу; нема друштва; некада ми је интернет слаб; теже је разумети неке од предмета; некад нам сви одједном задају; неки предмети се теже објашњавају; шаљу материјал касно; мало теже се уче лекције; што професори доста касно увече шаљу материјал; нејасноће око многих предмета, нарочито математике; превише нас професори оптерећују; теже се схвати градиво; има доста нејасноћа у лекцијама, а лекције су обимне; све је ок, само је много теже учити, није исто када наставник уживо предаје; тешко разумемо лекције; мало спорије разумемо лекције, али уз материјал који имамо је лакше; нејасноће око многих предмета.	
5.	Онлајн начин рада је (1 – оба одговора заокружио, 3 – непопуњено)	ТЕЖИ – 69 ЛАКШИ – 77
6.	Како се сналазиш када си на онлајн настави? (7 – није попуњено 1 – оба одговора)	ТЕЖЕ – 51 ЛАКШЕ – 91
7.	На које све начине комуницираш са наставницима када си на онлајн настави? 39 ученика није одговорило, 1 ученик – ништа; а 110 ученика је одговорило: преко гугл мита и гугл учионице; преко разних апликација за комуникацију; е – учионице и вибера; преко видео позива; групе на виберу; на све; најчешће преко платформе вибер; преко друштвених мрежа, видео позив током часа; преко Зума; на све могуће начине који су дозвољени; путем видео позива, порукама; на разне; када пошаљу задатак на мејл; преко микрофона; на разне начине; ма све.	
8.	Да ли си активнији на онлајн настави него када си у школи? (1 ученик није одговорио)	ДА – 29 НЕ – 44 ИСТО – 76
9.	Да ли се обраћаш за помоћ наставницима/одељењском старешини када нешто не разумеш, не можеш да урадиш или имаш проблеме са конекцијом? (1 ученик није одговорио)	ДА – 84 НЕ – 13 ПОНЕКАД – 52
10.	Оптерећеност ученика у току онлајн наставе је	ИСТА – 57 ВЕЋА – 66 МАЊА – 27
11.	Оптерећеност наставника у току онлајн наставе је: (4 ученика нису одговорила, 1 ученик – све заокружио, 1 – откуд ја знам)	ИСТА – 51 ВЕЋА – 68 МАЊА – 25
12.	Да ли си имао/имала неке проблеме у току онлајн наставе и на који начин си их решавао/решавала? 25 ученика није одговорило, 95 ученика – не, нисам имао, а 30 ученика је одговорило: нисам имала проблеме, али бих се обратила разредној; уз помоћ професора; јесам, на начин на који је једино могло; нисам, кад ми није нешто јасно ја питам; нисам била убачена на доста предмета на гугл учионици; проблема има много, али се накупи и не може се решити; више проблема за које није имало решење; питао сам разредног да ме оправда код наставника да нисам имао интернет; понекад са интернет конекцијом; имала сам, али их нисам решавала; лоше оцене и нисам их решио; имала сам, питала бих другарицу; имам проблеме, одустајем од решавања; нисам имала никакве проблеме осим мреже; углавном нејасноће око предмета, несналажење у силном градиву; уз помоћ наставника и одељенског старешине; да се обратим разредном или се договорим са наставницима никада могу да одговарам; нисам имао интернет; имао сам проблем са интернетом, али сам решио, тако што сам уплатио кредит за интернет; проблем са интернетом; имала сам, али сам решила сама; разговором са разредним старешином; понекад; понекад недостатак интернета, али разредни старешина је увек обавештен о проблему; углавном проблем са конекцијом; са проблемима и без решења; имао сам проблеме са конекцијом, решавао сам уз помоћ одељењског старешине; нестанак струје и домета, и тиме нестанак интернета.	
13.	Додатни коментари: 131 ученик није одговорио, а 19 ученика је одговорило: хоћу да идем нормално у школу; једва чекам да уђем у школу да се дружимо; вратите нас у школу; хоћемо нормалну школу; вратити се у нормалу; додаћу велики плус у моју свеску; волео бих да овако буде стално; добра су оба начина, лакши је онлајн; вратите онлајн; до краја ове школске године да идемо по једну седмицу онлајн јер је безбедније; све је у фулу; боље је онлајн школовање; уклоните камере из тоалета; недостаје нам редовно школовање; не д'о Бог више онлајн наставе; онлајн настава и није толико лоша; хоћу нормално да идем у школу; онлајн настава је један велики плус за школовање.	
ХВАЛА НА САРАДЊИ!		
ТИМ ЗА САМОВРЕДНОВАЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ РАДА ШКОЛЕ		

Наш пројекат:

ОБЕЛЕЖАВАЊЕ СТАБАЛА

Пише: Ана Ђуричић, професор

секције Путовање кроз космос и професорке Ана Ђуричић и Анела Милетић. Обележено је двадесет пет стабала на Тргу Светог Саве, у Малом парку, Народне библиотеке, на Градском тргу, на плажи, око цркве, и на главној улици.

(За ово лепо идејно решење са логотипом наше школе и грбом Града Ужица заслужан је професор информатике Влатко Павловић).

Циљ ове акције је подизање свести о чувању околине, образовање деце и одраслих о дрвећу које годинама живи са нама као карактеристика поднебља (липе, кестени, платани, смрче, оморике, брезе...) или потиче из далеког света (гинко, секвоја...). Желели смо да подсетимо ученике и грађане на најчешћа стабла јавних површина ширег центра града, на њихова народна имена, али и латинске називе.

Поводом 5. јуна, Светског дана заштите животне средине, акцију су извели чланови Еколошке секције,

КЕСТЕН

Aesculus hippocastanum

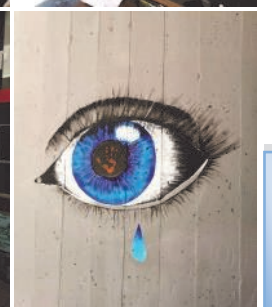
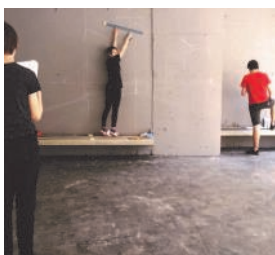
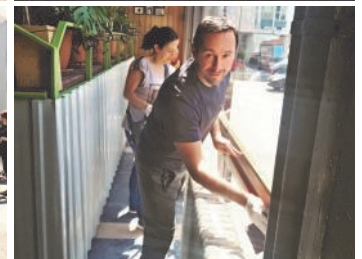
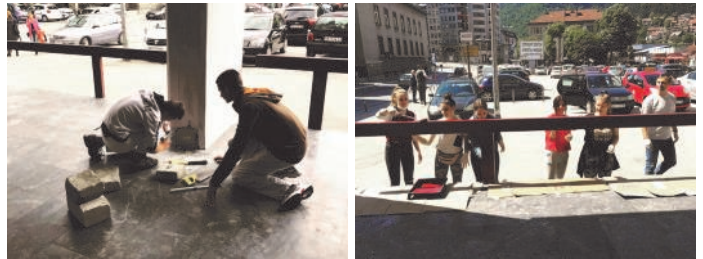
УЛЕПШАВАЊЕ ШКОЛЕ ЗА УЧЕНИКЕ И СУГРАЂАНЕ

Ове године за Дан заштите животне средине, 5. јуна, ученици, наставници и родитељи заједно су чистили, уређивали и осликавали школски простор и околину. Одељењске старешине су обавестиле родитеље за акцију уређења, тако да се окупио велики број оних који су били заинтересовани и учествовали у овој активности. Посебно је била драгоцену сарадња између ученика наше и Уметничке школе.

Координатори акције и носиоци идеја за осликавање школе биле су професорке Весна Ристић и Биљна Милојевић. На основу цртежа ученика Милана Илића, зид су осликали ученици Уметничке школе Сретен Стаменић, Лидија Милосављевић и Николина Прљевић. Ученик Уметничке школе Алекса Међедовић осликао је графит. Поред њих на осликавању спољних зидова школе радили су Вељко Топаловић и Александар Кутлешић (IVГ1), Вук Максимовић и Урош Ђенић (IIIГ1), Јелена Марковић (IIIГ1), Маријана Миловановић (IIC2).

Ученици су исказали креативност и дали идеју да се стубови осликају тако да се прикажу профил града Ужица, његов урбани део, с обзиром на то да сви градови на свету имају своје карактеристичне профиле који представљају границу између неба и тела града. Својим радовима ученици су променили и оплеменили школски простор тако да пружа добродошлицу сваком ученику и пролазнику. У школи се посебна пажња посвећује борби против насиља, што је такође осликано на зиду школе.

Еколошка секција већ одраније имала је план обележавања око двадесет ретких стабала на различитим локацијама у граду. Град Ужице дао је одобрење на захтев који смо поднели, тако да су на Дан заштите животне средине ученици са професоркама Аном Ђуричић и Анелом Милетић обележили ретка стабла у нашем граду. У плану је да се у наредном периоду за свако то дрво уради натпис на металним плочицама са објашњењем.

ВИДИМ РЕЧ И ЧУЈЕМ РЕЧ

И ове године поштовали смо традицију наше школе у неговању и стварању лепе речи кроз Литерарни конкурс „Зоран Теодосић“. На конкурс су учествовали ученици ужичких средњих школа и својим учешћем потврдили циљ конкурса, а то је подстицање креативности и критичке мисли код младих, вештине писања као и неговање традиције овог заиста престижног конкурса. Показали смо још једном да је мисао жива, и да је она опирање времену у којем живимо, снага која је јача од свега.

Комисија коју су чиниле Марија Дамљановић Петровић, Слађана Јањић и Биљана Ваљаревић, професорке српског језика и књижевности, прегледала је радове и донела одлуку о најбољим.

Прву награду и новчану награду од 5000 динара освојила је Марија Ђебић, ученица Медицинске школе.

Другу награду и новчану награду од 3000 динара освојио је Немања Гордић, ученик Техничке школе.

Награђени ученици, чланови комисије и директор школе

Трећу награду и новчану награду од 2000 динара освојила је Валентина Петровић, ученица Економске школе.

Награду за најбољи рад у категорији ученика Техничке школе „Радоје Љубичић“ и новчану награду од 2000 динара освојила је Сузана Дрндаревић.

Прва награда: **Марија Ђебић,**
Медицинска школа, Ужице

Снежна година

Груба тканина нечијег старог, подераног ђебета и војничка јакна мог оца ових дана нису били довољни да стишају хладноћу која се, већ пети дан, немилосрдно надвијала над градом. Жице душека у углу моје куће поново ме жуљају и погледом тражим Жену, али ње овога јутра нема.

Наслањам главу на један од два зида моје Куће. Неки би рекли да имам стан на најбољем месту у граду. Он спаја улице између две пословне зграде, пролаз који уместо крова има станове. Али то кажу само пролазници. Моја Кућа има много становника. Једни од њих су људи који туда морају да прођу да би стигли до свог посла, а други су они који ту оставе ауто, јер је пролаз између две зграде прилично добро место да се ауто заштити од хладних дана као што су ови. Често се питам да ли нас се они плаше. Можда смо им огавни, прљави. Можда нас само сажалевају. Али и Жена и ја смо становници овог места. Само што наши животи вреде мање од њихових.

Жена ми је оставила кесу окачену о држач контејнера (оног лепшег, који још увек никада није био запаљен, некада сам га из шале звао Фрижидер) са руком одломљеним парчетом бајатог хлеба. Кесу носим са собом, намештајући капу и јакну да ме што више загреју и излазим из своје Куће (у којој увек дува промаја, али бар нема снега), само један корак и већ сам напољу. Провлачим се кроз снегом завејан паркинг и, као и прошлих неколико дана, крећем се истим познатим путем. Море кишобрана се креће тротоаром и замишљам их као људе који имају кишобране уместо глава. Смејем се.

Ходао сам још пола сата пратећи исти пут којим се крећем сваки дан. Много пута сам размишљао зашто се враћам том истом месту и одговор је, заправо, једноставан. Из истог разлога због ког удовице сваког јутра одлазе на гроб свог мужа. Овде лежи сва моја туга, последњи трачак наде и сећање да ће се живот вратити у нормалу. Овде лежимо ја и мој бол.

Бацам хлеб у контејнер и скидам капу, да бих колико-толико прстима зачешљао проређену и неуредну косу. Рукама чистим од прашине прљава јакну и скидам снег са рамена. Изгледам пристојније, зар не? Изгледам чистије? Пењем се још мало и на секунд застајем иза неког аутомобила. Чују се нечији гласови. Мало боље се скривам и трудим се да га препознам. На само неколико десетина метара од мене девојчица од десет година се санкама спушта низ бочну страну дворишта, док је отац засмејава, хватајући је да се не повреди. Он шири руке и она скоро да му пада у загрљај, довољно велики да их обоје обухвати. Образи су им промрзли и рукавице мокре, али не маре. Девојчица се све јаче смеје и, примамљена тим звуком, њена мама истрчава из куће, огрнута топлим јакном. И смеју се. Заједно се смеју. Нема ни трага сузама, свађама, непроспаваним ноћима. Нема ни трага алкохолу. Нема ни трага мржњи.

Некада сам знао ту жену.

Зато се окрећем и трчим низ улицу, све јаче удишући хладан ваздух, надајући се да ће он пробити кнедлу у мом грлу која је ту, чини се, предуго. Тешка је, несносна.

Не питај ме зашто опет долазим пред њихов праг. Можда зато што некада нисам био бескућник. Имао сам кућу, дом, породицу. Можда нисам умео да носим свој терет на леђима. Можда сам им то ускоро и постао. Можда је њихов дом само рана која никако да зацели и која крвари већ годинама, зимама.

И даље веје снег. Хладно је, време је да се вратим у своју Кућу.

Награда у категорији ученика Техничке школе
„Радоје Љубичић“: Сузана Дрндаревић

Путник

За ту ноћ, и због тог сна, те летње ноћи, кад се за трен спојише небо и земља, кад се не знаде где је шта... да у трену би и дан, због тог сна, тог прозора што га отвори ветар, и тог мог корака преко прага што закорачих. Зажелех се пута, друмова утабаних, знаних и незнаних путоказа чудним словима исписаним, који некуда ме упутише, ка опет нечем непознатом. И као занесена, са кофером у руци, кренух негде, први пут не жалећи за онима који остају, нит се окрећући ка њима да им махнем. Неки чудни нагон, као омађијана да сам, ме поведе напред. А саму наду са собом понех. Наду да ћу ипак на том путу срести некога вредног, видети нешто што не видех до сада... гени од давнина се разбудеше у мени, вечитог путника, укућанина без куће, писмоношу без адресе. Села сам, пролазила, народе чудне видела, клањаше ми се божански, а ја, као да и јесам то. Прастарим бубњевима, силоном удараца о коже затегнуте, јављали су са високих брда, долазак Путника.

Додела награде у категорији ученика Техничке школе „Радоје Љубичић“ - Данијела Ненадић, директор и Сузана Дрндаревић, ученица

Ничега нисам била свесна. Само сам желела напред, стварајући у себи нестварне слике тог света. Као да јесам, а нисам, имала циљ где треба доћи, вест неку донети. Или само да моје руке дотакну нека друга врата, неку другу браву, пролаз у неки нови свет. За кратко се прочу за Путника. Цела та земља, тај свет, одзвањао је од удараца бубњева у ритму мојих корака. Путник је газио напред. Али докле? И где? Ни сама нисам знала. Само тај нагон да идем, разгледам, осећам, памтим, додирујем, терао ме је напред. Умора нигде, страха немам, жеље да се осврнем нигде, сећања на блиске људе више не осташе ни у магли. И осећам да бубњеви брже ударају, да већ на громове личе, да ме терају на трк, на трку са временом. Као да Путник касни негде, као да се стазе сужавају. Брига ме стиже, а нада се лагано троши. Губи се. А знам да ме неко негде, на крају чека, док чудни људи ме гурају напред, нудећи запрете да ме повезу брже. Видела сам страх у њиховим очима, са молбом да стигнем. Али где? Где то мора Путник стићи? И видех њихове прсте како ми на нешто нишане. Видех камен беле боје и страшно невреме што се иза планине спрема. Удари ме страхан ветар у груди, неко зло осетих на срцу. Нека тама ми на очи паде, сем белине камена, не видех ништа. И последњи корак Путник начини. Последњи степеник загазих, полубудна, спустих руку на облук бели. Зачу се пропаст надолазећег невремена, црни тешки облак над планином поче се делити, а зраци сунца кроз њега продираше. Настаде живот. Настаде нада. Нешто силно лупну. Ветар залупи прозор од моје спаваће собе. И у трену ме разбуди. Сад, где сам? Ко сам ја? Напољу је дивљало невреме. Небеса се спустила на земљу. Осетих сестрин дах док је чврсто спавала. Обузе ме неописив страх. Да ли сам ја Путник из сна? И одједном све стаде. Као дланом од длан, громови се не чуше више, киша престаде, зора и свануће се кроз прозор појавише. Ипак, Путник је стигао. Мој корак не касни.

Путујте ваше снове, будите нечији путник, посебно онима који немају ноге. Носите им наду на дар. Нек проходају, нек прогледају. Можда сте баш ви тај Путник за којим ће кренути у боље дане, мирнија времена, искрене љубави. Будите Путник, сањајте путеве, правите нове ако су стари подерани, за ваш рад и оних који безглаво и без снаге седе крај вашег пута чекајући свој последњи дан. Нек им буде нови, кад Путник прође њиховом стазом. Не стајте никад. Вечитог Путника увек неко чека. Ја идем.

Додела прве награде - Биљана Ваљаревић, члан комисије, Данијела Ненадић, директор и Марија Ђебић, ученица

Награђени ученици - Валентина Пејровић, Марија Ђебић, Немања Гордић и Сузана Дрндаревић

ВИДИМ РЕЧ И ЧУЈЕМ РЕЧ

Друга награда: **Немања Гордић**
Техничка школа, Ужице

Путник

Рано ујутру, стајао је на планини са полетним и жустрим војницима иза себе, који су се у својим блатњавим чизмама препирали и смејали око ватре и лонаца са кључалом водом, али једва да је чуо њихову буку. Стајао је смрзнут у чуду, гледајући ка доле на море, магле и слегнуте прашине сувог пејзажа. Шта ће се десити са мном овде?

Никада није био човек, који је друге људе сматрао моћним. Очи су му биле бистре. Није био висок, често је био насмејан, а кад би се осмехнуо, његови образи би се удвостручили и хватали светлост. Имао је мекану кожу попут дечака. Са својих двадесет седам година, девет година је провео у служби. Истина је да никада није видео борбу.

Сада је био нервозан и престрашен. Погледао је низ долину и проучавао планине око ње. Завој брда склопљен у слив личио му је на згужван лист. Тамо је видео ствари које други мушкарци нису. Видео је летелице, којих није било и замишљао је да се игра са њима. Мушкарци иза њега, гледајући исто, видели би само тло и косину, вијугаве стазе преко празнине. Могли су да виде само рат, рат с којим су се борили толико година, иста напредовања, повлачења. Видео је обећање победе. Видео је битку за контролу над овом долином и њен прелазак до кањона. Видео је како се гура кроз тај кањон, узвраћајући непријатељима. Видео је како јуришају на град, заузимајући упориште. Видео је први велики корак ка њиховој победи, видео је, јер је био обучен да то види. Али да ли је то био само тренинг? Да ли би успели у томе? Непријатељи су барем били тестирани на бојном пољу. Многи од њих су били у овој долини и на овим планинама још од дана када му је мајка спремила вечеру после школе. Док је пецао пастрмку, ти људи су се борили и убијали. Улогорили су се на бојном пољу и мирно спавали под криком рата. Нису се ослањали на тренинг да би усавршили своје вештине, живот их је научио и живећи тако, знали су своја ограничења. Они су знали дубину сопствене храбрости, док је он могао само да нагађа своју.

Већ је осећао страх. Мрзео га је код свих људи, али највише код себе. Ипак, плашио се претходне ноћи, прилазећи овом планинском врху на коњу у тами, кривудајући уским стазама у дрвеном седлу. Могао је да види како пут постаје све стрмији, док је коњ испод њега оклевао, дрхтао. Замишљао је како се срушио са литице, заробљен на леђима животиње, згњечен под његовом тежином и одмахнуо је главом не би ли ту слику избацио из мисли. Био му је то тек пети дан на бојишту и већ је схватао колико су обука и рат различити.

Стајао је сам на врху планине, гледајући људе, који су ратовали, мушкарце који су се свакодневно борили две деценије, несвесни чињенице да ће се за сат времена све у вези са њиховим ратом заувек променити. Битка је требало да почне, али они још увек нису могли да схвате начин на који ће се рат водити од данас. Подигао је двоглед. Могао је да види кроз маглу и даље преко пријатељских ровова, прек поља и непријатељских ровова, све до бункера раштрканих на падинама и осматрачницама иза њих. Знао је да њихови борбени авиони и бомбардери нису далеко одавде, наоружани топовима и ласерски навођеним бомбама. Могао је по цео дан да гура непријатељске положаје и да не остави преживеле, већ само тела расута по рововима. И он би. Знао је да хоће. Осећао је то у себи док је устајао. Није био гладан тога, само је био спреман. Изнад свега, више се није плашио.

У сјају поднева бункери, који су били укупани у планине као да су нестали, у рову са својим радиом, више је него икад разумео зашто је он био тамо. Седео је ниско у рову и проучавао поље. Пуцњава је одјекивала са свих крајева долине. Осећао је да је са сваком сатом постојао све одсутнији и било му је драго. Сада је са дна долине могао јасно да види непријатељске бункере. Били су урезани у бокове брда и ојачани грубим и вретенастим комадима дрвета, које су магле извукле из корита. Разлика је била само у томе на којој су се страни долине затекли. Можда је то била једина разлика. Било је довољно. Погледао је мапу и проценио растојање између себе и бункера израчунавајући координате људи. Ушао је на свој радио и представио се, тражећи од команде авионе. Затим се пребацио на фреквенцију лета и сачекао да бомбе дођу. Никада није био стрпљив човек. Чекање му је донело осећај беспомоћности, најгори осећај који је познавао. Чекао је док су непријатељски војници пили и јели бескрајни доручак. Био је стрпљив колико је могао, покушао је да грациозно сачека, али након неколико сати их је опет позвао и инсистирао да се покрену. На далекој страни поља могао је да види људе како се разилазе из бункера, како се крећу уз брда и спуштају у ровове. Био је љут на тренутак. Било је лоше изгубити ову прилику. Пет-шест месеци није желео да буде у овим планинама, чекајући авионе. Приметио је још један непријатељски бункер и израчунао је нове координате и поново сачекао авионе. Коначно је дошао један. Чуо је пуцкетање на свом радију, а затим је позвао свој тим да их обавести. Имао је ласерско навођење бомбе, па је његов тим припремио ласерски маркер. Један наредник је стајао високо у рову, уперио је ласерски зрак кроз предња врата непријатељског бункера док је авион пролазио изнад њих, а убрзо се низ

Додела групе награде - Биљана Ваљаревић, члан комисије,
Данијела Ненадић, директор и Немања Гордић, ученик

бомби просуо правећи бљесак. Кад се дим почео разилазити, могао је да види кратер остављен на планини где се бункер срушио. Фрагменти поцрнелог дрвећа вирили су из кратера, а непријатељски војници су трчали да пронађу рањенике. Поново је посегнуо за својим радиом. Позвао је други напад на истој локацији. Гледао је како нова експлозија убија људе, који траже и сакупљају своје пријатеље.

Појео је доручак, зграбио руксаг, скочио на коња и са својим људима прејахао долину. Друге фракције појављивале су се са околних брда да би заједно кренуле кањоном. На ушћу се зауставио крај срушеног бункера. Проучавао га је изблиза. Унутра је било крви, а делови тела су били разбацани свуда. Видео је комад стопала са три прста. Схватио је да постоји разлика између мучнине и жалости. Покољ је био довољан да му окрене стомак, али није саосећао. Још једна јединица се зауставила и разговарала са њим. Видели су његове бомбе. Добро је обавио посао, али имао је још доброг посла. Радио је пуккетао. Било је више ваздухопловства, него што је могао да искористи. Погледао је низ реку и видео групу мушкараца како полако корачају ка бици. Гледао их је кроз двоглед. Непријатељ. Поздравио је пилота и

затражио удар. Могао је да види да нису приметили авион изнад њих, али док су схватили, бомбе су се већ спуштале на људе претварајући их у прашину. Држао је свој опсег високим, скенирајући потенцијалне мете. Циљао је бункере и ровове, усмеравајући ватру хладним погледом ратника. Убрзо је празнина постала чиста и војници су јуришали низ падине у долину реке, према граду. Али он није напустио планину. До поподнева, група команданата, укључујући и неколико вођа тимова, придружила му се на осматрачници. Тихо су гледали према долини. Било је мокро и магловито. Када се пилот јавио на радију, описао је конвој од две стотине возила, која су бежала са источне стране града. Други командант мирно је издао наређење. Прошло је неколико минута, а онда се пилот јавио. Две стотине возила је уништено. Дубоко је дисао. Готово је. Град је заузет. Непријатељ је уништен. Добили су шест месеци да дођу до града, а требало им је нешто више од недељу дана. Мисија му је дала нешто што осмогодишње усавршавање никада није могло. Сада је био другачији. Сад је знао шта је. Знао је да може да убије, и без оклевања. Знао је да се може носити с притисцима и вулгарностима рата. Знао је да је ратник и било му је драго.

Трећа награда: **Валентина Петровић**
Економска школа, Ужице

Путник

Широка, плава пучина. Далека, нестварна, од које улази страх у кости и подилази језа, али због које се исто тако радујеш свим стварима које те очекују. Можда те ствари јесу непознаница за твоје наивно и невино биће, али опет идеш ка њима.

Крећеш ситним корацима, помало проверавајући да ли ће ићи лако или не. Кораци су можда тешки као олово и све нестабилнији што је вода дубља, а брод за укрцавање све ближи. И док се мокрым и промрзлим стопалима пењеш на брод, око себе видиш људе са којима ћеш бити на том путовању, са којима ћеш делити и добро и зло. Управо се подиже сидро и брод испловљава из сигурне луке у којој си имао све и ниси бринуо за опстанак. Испловљаваш на пучину и схваташ да даље пловиш сам, са масом непознатих лица у којој већина има маске које ће спасти када јаки ветрови буду дували. Море је велико, дубоко, некада мирно, а некада љуто и дрско. Дани су леви, обасјани сунцем и са сваким поветарцем чујеш врисак галеба који ти доноси наду да је копно близу и да ће даље бити лакше. Затим пада ноћ, звезде су високо и месец је далеко, а онда напрасно креће олуја, страшна и бездушна. Таласи ударају у странице брода, али ти си јак и као такав можеш се изборити са својим страховима. Снажан си и своја једра ћеш окренути ка правој страни. Страхови треба да ти буду мотивација да наставиш даље и да своју снагу искористиш на најбољи могући начин. Дуга ноћ страве и ужаса бежи од јутра окупаног сунцем и опет ти даје до знања да након свега лошег и ружног долазе лепоте у којима треба да уживаш. Тек тада схваташ да неки нису успели да преживе ноћ. Нестали су у дубини, таласима или су их однели они галебови на уснутне станице. Брзо пролази време, смењују се дан и ноћ, пролазе месеци,

Додела треће награде - Биљана Ваљаревић, члан комисије,
Данијела Ненадић, директор и Валентина Петровић, ученица

године, деценије и напослетку са палубе угледаш копно. Ту је твоја станица. Силазиш сигуран и поносан на себе што си успео, али онда видиш свој одраз у бистрој, мирној води. То више ниси ти. То је зрела особа са пуно бора и сваку од њих је створио удар таласа и леденог ветра. Ипак, искрцаваш се паметнији и зрелији. Сада гледаш нека нова, млада лица која очекују савет од тебе. Гледају те уплашено, очекујући помоћ. Колико има страха у њима, исто толико има и радости. Рећи ћеш им само: „Чувајте се!“ Додирнућеш их по рамену, онако силне јер њихов брод управо испловљава. Махаћеш им уморном руком, осетићеш њихов страх, а опет ћеш бити срећан због своје мирне луке.

И на крају, посматрајући њих како одлазе на своје путовање, кроз главу ти се преплићу све те неке ствари које ти је то путовање донело. Оне лепе, неке, можда, ружне дају ти до знања да је све то део тебе, део једног путовања које за собом оставља много утисака. Окрећеш се и одлазиш даље, сав испуњен и задовољан, јер знаш да си нешто постигао.

ВИДИМ РЕЧ И ЧУЈЕМ РЕЧ

Празник Материце је годинама уназад повод за литерарни и ликовни конкурс Кола српских сестара на тему *Мајка*. Резултати 19. Литерарног конкурса и 4. Ликовног конкурса Кола српских сестара поводом Материца проглашени 25. децембра 2021. године у Парохијском дому.

Чланице жирија литерарног конкурса: Биљана Грујичић, Слађана Јањић, Марија Миловић, професорке српског језика и књижевности.

Награде:

1. Ана Опанчина, IVE1, Техничка школа
2. Марија Митрић, IICBO, Економска школа
3. Јована Лојаница, I2, Ужичка гимназија

Похвале:

Невена Милутиновић, IV2, Ужичка гимназија
Магдалена Мићић, IV6, Ужичка гимназија
Ања Верговић, IVГ, Техничка школа

Чланице жирија ликовног конкурса: Анђелија Благојевић, сликарка и чланица Кола српских сестара, Нада Цветић, дипломирани сликар и наставник ликовне културе, Маријана Кираљ, мастер сликарства

Награде:

1. Николина Прљевић, III2, Уметничка школа
2. Сандра Марковић, I1, Уметничка школа
3. Борко Тошић, IVE1, Техничка школа

Похвале:

Анђела Кораћ, I2, Уметничка школа
Нина Цвијовић, IV2, Уметничка школа
Невена Стефановић, I2, Уметничка школа

Прва награда - Николина Прљевић,
Уметничка школа, Ужице

Прва награда: Ана Опанчина
Техничка школа, Ужице

Мајка

Посматрам је како пажљиво обликује тесто модлама за колаче. Добијају облик цветића. Напољу пада снег, чекам да напада довољно за санкање. До тада ће, надам се, колачи бити украшени.

Унутра је топло. С времена на време јој помажем тако што заврнем рукав који крене да спада и повремено побрашњавим калупе других облика. Мирис ваниле се опојно шири. Руке су јој беле од брашна, меке и нежне као пахуље. Кришом узимам орахе који су остали као вишак. Имају исту боју као њене очи, браон, али топле и увек обојене нежном емоцијом.

Те исте очи знале су да ме погледају и намрштено кад бих била несташна, али то би се одмах променило, знајући да сам случајно оборила њену омиљену вазу, убрала све руже из баште правећи јој букет... Сећам се да се после смејала када је видела да сам хтела да је изненадим. Једном су јој очи биле забринуте и уплашене када сам ишла другим путем од школе до куће. Тада смо се договориле да ћу увек ићи истом стазом и да ћу избегавати пречице.

Клатно на сату одвлачи ми пажњу, а казалица је откуцала време да се плех стави у рерну. Наизменични покрети су успавали моје мисли. Уједначени ритам их је успорио и на пар тренутака одвео у свет несвесног. Сањам... Сањам како брзо растем и брзо старим, време ми измиче. Свако зрно у пешчаном сату се искрада и нестаје, остају ми само они на дну као танано сећање. Чујем плач... Пупчана врпца је пресечена, али повезаност се не може прекинути.

Колачи су се испекли. Посуле смо их шећером. Сада су бели као све што се види са прозора. Ово доба године је најслађе. Мирис ваниле и печених колача испуњава просторију, а топлина њених руку и очију испуњава ми срце, у коме ће заувек остати урезан овај приказ који видим, њено име и захвалност за њено постојање.

Друга награда: Марија Митрић
Економска школа, Ужице

„Бог није могао бити свуда, и зато је створио мајке“

Жена која ми је подарила живот, срећу, дом, најлепше дане живота и пружио мајчинску љубав, заслужује најлепше речи које ћете сада чути.

Порушила је све баријере и померила границе. Показала да љубав постоји и да је вечна. Моја мама. Још као мала девојчица, навикла сам да се будим уз једне браон очи и један анђеоски лик. Руке су ме миловале све док се не расаним, а топлим уснама љубила је моје образе. Као најсрећније дете, свако јутро сам јој скакала у загрљај. Чекао ме је топли доручак уз мој омиљени сок од јагоде. Мама је знала шта највише волим. Увек смо у кући имале сока од јагоде, а тако ми је и тепала „Јагодице“. Знала је како дишем. Када ме боли и она осети. Када сам тужна и она тугује са мном, када сам насмејана и срећна, мамина срећа је била још већа. Познавала је моју личност у потпуности, и трудила се да ми буде најбоља другарица, друг, брат, мајка, а и отац. Како сам одрасла без оца, мајка се трудила да ми пружи све. Да попуни тај очев недостатак, и успела је. Како никад нисам упознала свога оца, иако нас је оставио без речи, доброта моје мајке никад није допустила да га увредим. Чак је и сама причала само лепе ствари о њему, онако из срца и са осмехом, ма колико болело. Касније сам схватила да је то карактеристика добрих људи. И када их неко повреди, они опросте и причају лепе речи, а неко виши суди. Што и јесте праведно. А таква је моја мама била. Увек на страни правде и истине, на страни Бога. Тим лепим и исправним стварима учила је и мене. А када сам одрасла, мало сам озбиљније схватила живот моје мајке, живот мог хероја. Борила се и када нисмо имале ничега у кући, сем мало брашна и чесмоваче. Па смо тако знале сате да проведемо у кухињи правећи хлеб и прскајући се са то мало брашна. И када је било најтеже, успевала је да ме насмеје, да ме убеди да имамо све ако имамо једна другу. И заиста је било тако. Нисмо имале ништа, а имале смо све! Из таквог детињства, из такве борбе изашла сам много јака и храбра, док је мама попустила. Пратиле смо једна другу у стопу, кроз живот, али је мама

изненада почела заостајати два, три корака иза мене. Број корака се увећавао, мама је све слабије ишла кроз овај живот, односно борбу. Све док једног јутра није ни устала из кревета. Нису ме дочекале нежне ручице, умиљати глас, мирис доручка и смех моје мајке. Више ме нису погледале те браон очи. Браон очи, а биле су мој океан. Најлепше и бескрајне. Устала сам из кревета, потрчала кроз кућу, мислећи можда се мама успавала иако јој се то пре никад није дешавало. Међутим, кућа беше хладна, као да дрвцета нема у нашем старом шпорету. Само се чула промаја која дува кроз старе и дотрајале прозоре. Јутро као и свако, помислих, добро, све је у реду. Међутим, видех и да славина цури. Још један проблем. Кренула сам ка њеној соби да јој кажем да морамо што пре поправити славину, да се не троши вода. Али проблем је био и много већи од цурења славине, од промаје и хладне куће. Охладила се једна душа. Исцурео је пешчани сат који је представљао трајање једног тужног живота. А промаја је дувала онако уз језив звук ветра и уз мој жецај. Мог анђела више није било. Очи више није отворила. Срце није могло да издржи. Сломиле сам се над мртвим телом своје мајке, свог хероја и идола. Животног сапутника, среће, љубави... Бог је узео к себи, да умири

душу и да се одмори. Моја мама је сада са онима којих више нема на земљи. Међу онима који ходају неким много лепшим и срећнијим светом. Сви су добро, без бола и суза. То је једино што ме теши свих ових година. Теши ме да је мој анђеоски лик на бољем месту. И верујем да је уз мене сваки дан, осетим то. Увек ми је у мислима, у молитвама, у сновима... то је једина љубав која не пролази за цео живот. Једина љубав која је искрена, која може много да нам улепша живот, али и највише да заболи. То је мајчинска љубав, једна једина на овом свету је мајка. Волела бих да људи много више цене своје родитеље, из мог угла првенствено мајке. Јер су нам оне живот подариле, а исто тако би нам и свој дале на длану. Жао ми је што нисам још једном, бар последњи пут, загрлила мој живот, моју мајку. Али сам сигурна да сваким даном посматра моје борбе. Да је увек уз мене и да ми шаље бескрајну љубав. И када се нит живота прекине, неке везе остају заувек. Осећај љубави према мајци је вечан. Иако је отишла на починак, зна да је њена „Јагодица“ воли највише на свету. Зато цените ваше хероје, ваше родитеље док су живи. Пружите им сву љубав света, волите се и поштујте... Јер ће једном осванути јутро препуно хладноће. Јер ће падати сузе на гробове наших најмилијих и после ће све бити касно... Недостајеш, анђеле мој!

Мајка је била будна да бисмо ми лепше спавали. Ходала је у мокрим чизмама да бисмо ми били у топлој и сувој одећи, често би биле гладне да бисмо ми били сити... То су мајке. То су хероји!

Друга награда - Сандра Марковић, Уметничка школа, Ужице

ВИДИМ РЕЧ И ЧУЈЕМ РЕЧ

Трећа награда: **Јована Лојаница**
Ужичка гимназија

Мајка

Не знам, разумеш ли, мајко,
твоја ћерка те воли јако.
Волим те све до небеског свода,
јер сам велика за приче да децу доноси рода.

Не знам, разумеш ли, мајко,
али да није тебе,
ја ни у једном цвету
не бих препознала себе.

Не знам, разумеш ли, мајко,
али без тебе
не би било ни зеленог ока мога
не би ни моје срце дуго куцало испод твога.

Живот брзо прође, брзо се листа,
ја сам увек била иста.
На свету никад нисам остала сама
јер си баш ти моја мама.

Не знаш, мама,
нисам ти рекла
да ми је жао за сваку сузу
која је из твог ока потекла.

Поред мене нећеш остати сама.
Волим те, мама.
Јер си за моје добро сутра
жртвовала нека своја, лепа јутра.

И док сам била мала,
док си гледала у моје лице,
желела си да ми из ока иду
само сузе радоснице.

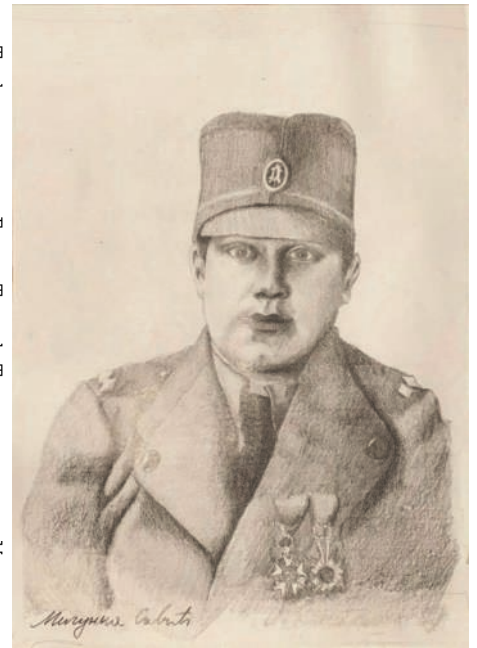
Свет је пун различитих људи и боја,
моји дамари ударају јако,
зато што ми кроз вене тече црвена крв твоја,
и зато што си, мама, само моја.

И док живим
волеће те моје очи.
Не верујеш?
Из срца ћеш избрисати, због мене, непроспаване ноћи.

И када сузе постану смех,
када се снови претворе у стварност,
ти ћеш за моју душу увек бити лек
и остаћеш до века моја највећа радост.

Ово не знаш.
Кад свет буде лепо причао о мени,
сву захвалност дуговаћу једној жени,
сву захвалност дуговаћу само теби.

Трећа награда - Борко Тошић, Техничка школа Ужице

Похвала - Анђела Кораћ,
Уметничка школа, Ужице

Похвала - Невена Стефановић,
Уметничка школа, Ужице

Страх, велики човеков непријатељ

Тукидид: „Тајна среће је у слободи, а слобода је у храбрости“

Пише: Снежана Недељковић, професор

Стручњаци кажу да је страх емоција која настаје услед опажања или очекивања стварне или замишљене опасности или озбиљне претње. Страх је биолошки и сви га имамо. Сваки страх, био он паничан или реално изазван, неко време расте, достиже свој максимум и онда почиње да опада. Кривац за појаву страха је мисао, која има вредносни карактер и која процењује ствари. Тако испада да није важно шта нам се дешава, већ како то процењујемо и колико верујемо у то. Јер наша мисао „процењује“ да ли је нешто опасно или не. Мисао изазива страх. Страх као појава у суштини не мора да буде нешто лоше. Он може да утиче на доношење одлуке и да буде путоказ могућих акција. Од тога какве мисли имамо и каква нам је вера зависи да ли ће страх да нас контролише, спутава и паралише или ће да нам да снагу да се носимо са објективним проблемом и пронађемо решење.

Историја српског народа испуњена је примерима страха од губљења части, достојанства, слободе. Страх да не изгубе слободу наше претке је наводио на такве подвиге који су потомству остали уписани у колективном сећању и поштују се као завет. Мисао која их је обузимала није постављала питање зашто, него је отварао визије које само дубоко верујући могу и да остваре.

Очување тих вредности изискивало је жртву која је неретко подразумевала и живот.

Кнез Лазар, руковођен унутрашњим мислима и вером у вечни живот, доноси одлуку коју подржавају одабрани витезови и постају узор не само српском народу. У нисци подвижника за врлинске вредности убрајају се и они који су 1914. године храбро стали на црту Аустроугарима и они који су свесно пошли завејаним беспућима Албаније у неизвесно, као и они који су могли, а нису одбили да остану на Кошарама 1999. године. Јер бити Србин значило је бити слободан. Зато су последње речи Тибора Церне биле: „За ову земљу било је вредно погинути“.

Страдање је типично за све народе, али је српско специфично јер је, понекад, рационално готово необјашњиво.

Препознавши то француски војник одао је почаст српском војнику на Крфу 1916. године рекавши: „Данас би сви да су Срби“, а француском мајору Пјер Арнел Бинелу деда који је био на Солунском фронту оставио је аманет: „Синко, ако некада негде сретнеш Србина, скини му капу“. То ће бити разлог што ће Бинел пред зликовачку агресију НАТО пакта на СР Југославију, одати њихове планове напада српском обавештајцу (генералу) Јовану Милановићу. Пјер Арнел Бинел „није хтео ни професију ни своју душу да прода ђаволу због Американаца“ зато је оптужен за националну велеиздају, осуђен на пет година затвора, а породица му је након свега била уништена. „Тајна среће је у слободи, а слобода је у храбрости“, Тукидид.

Највећи страх је страх од смрти. Питање је само како ко доживљава смрт.

Какав је морао имати страх старац Вукашин из Клепаца када је, док је чекао на заклање, гледао смрти у очи?

Ако ставимо овоземаљски кратки живот наспрам оног очекиваног вечног и ако схватимо духовност као средство којим се развијају врлине у човеку, онда ћемо разумети откуд Вукашину снага да, мирно и без осуде у гласу, целату каже: „Ради ти дијете свој посао“. Крилатица „Срб је Христов, не боји се смрти“ сведочи веру да наш сићушни живот има почетак и да смрт не представља крај, већ прелазак у вечност, а да су Христове речи „Опрости им Оче, не знају шта чине“ уткане у наш осећај за праштање. За оне који чине зло наш народ има изреку „Кад Бог хоће некога да казни, прво му памет узме“, а наш писац Љубомир Симовић: „Ко се из човека не пење у Бога претвара се у звер“. Смиреног и кротког човека ништа не може да победи.

Како победити страх? Како стећи смирење?

Једини начин је суочавање са собом и измирење са Богом, односно искрено покајање. Заронити у своју душу и очистити је од непотребних страсти које нагињу на ону страну која води у пропаст. Развојем духовности постижемо увид да постоји неизрециво које је свуда и у сваком човеку. То неизрециво је веза међу ближњима.

Познато је да капитализам своје кризе решава ратовима. Они се данас воде другачије у односу на минуле, али им је заједничко ширење страха. У ратовима људи често губе своје обличје добијено рођењем и постају зверови. Отуда уверење да ће људи умирати од страха очекујући будуће догађаје. Невоље су провера чојства и јунаштва. У савременом свету који се удаљује од вредносног система наших предака тешко је очувати смиреност. Многи тај недостатак игноришу и покушавају да га ушухкају конформизмом и технолошким алаткама од којих је мобилни са понудом виртуелне стварности на првом месту. „Мудрост је изгубљена у знању, а знање у информацијама“. Живот је заиста постао маскембал у коме се несигурни крију иза маске. Но, не треба осуђивати оне који се плаше, него им треба помоћи да превазиђу страх. То не треба чинити никаквом причом већ примером. Увек је блага реч и топли загрљај био најбољи начин да се искаже љубав. Али данас је управо то у дефициту: реч, загрљај и љубав. Многа срца су охладнела и све је мање емпатије према ближњем.

Победили су мејлови и смајлији... Обавезна дистанца доводи у питање опстанак загрљаја, а љубав поприма нови облик.

Остаје да завиримо у заветну ризницу и надахнемо се снагом оних подвига које су нам оставили преци. Ниједан страх није оправдан осим страха Божијег, односно страха да нас он не препозна.

**Уколико је већа љубав, ућолико су већа страдања душе*

**Уколико је дубља љубав, ућолико је веће познање*

**Уколико је силнија љубав, ућолико је љаменија молишва*

**Уколико је савршенија љубав, ућолико је свећији животи*

Свети Силуан Афонски

Путовање кроз историју костима

Пише: Жанка Станојевић, професор

Мода из периода 1920—1930. године

Када се коначно женско тело ослободило оптерећујућих конструкција носених испод одеће, наступило је ратно време, које је женама донело нове улоге у свакодневном животу. Многи „мушки“ послови у индустрији, трговини, школама и болницама су силом прилика морали бити пренети на жене, тако да се та тенденција задржала и после Првог светског рата. Све ово је значајно утицало на нови положај жена у друштву и на њихов поглед на моду и одевање. Мода се у великој мери прилагођава функционализму, што доприноси нестајању оријенталних линија на одећи.

Нови идеал жена је „ДЕЧАЧКИ ИЗГЛЕД“ (garçon look). Одећа има равну форму, без наглашених женских атрибута. Линија струка се спушта у нивоу кукова, док се дужина сукње скраћује и по први пут подиже изнад колена. Из тог разлога се све више обраћа пажња на чарапе које постају значајно финије и израђене од рајона, памука или свиле. Дневне хаљине, сукње и блузе су равне, практичне, док је вечерња одећа богато украшена перјем, перлицама и шљокицама. Нови промотери моде су звезде неких филмова.

Нови модни тренд лакше следе Енглескиње и Американке, него Парижанке. Појављују се нова имена у свету моде, а пре свих Габријела Коко Шанел. Она креира одећу прочишћених линија за запослене жене, али

свакако софистицирану и прилагођену активном животу. Међу првим креаторима даје предност жерсеју (трико материјал), који је јефтинији од традиционалних тканина. Поред овог материјала користи и друге једноставније тканине као што је американ, лан и слично. У женско одевање уводи панталоне, а уз хаљине високе моде комбинује накит од недрагоцених материјала, БИЖУТЕРИЈУ. Чувена Коко је аутор најпопуларнијег комада гардеробе сваке жене, која држи до стила, МАЛЕ ЦРНЕ ХАЉИНЕ! Она ју је прва дизајнирала 1926. године, представљајући је као „униформу свих жена са укусом“.

Коса се шиша кратко, а у моди су „bubikopf“, БУБИ фризури (претеча данашњег пажа или још популарнијег „БОБА“). Често се носе мањи шешири, „клош“. Обрве су

високо почупане, на очима је доста тамне шминке, док су уста исцртана само по средини да би визуелно изгледала мања.

Посебна врста плеса „ЧАРЛСТОН“, популарна у то време, утицала је на дизајнирање одеће која се носила и свакодневно, али је пре свега омогућавала играње уз те ритмове. Чак се овај модни правац може сматрати и неком врстом субкултуре у одевању. Често се уз овај стил везују слободнији начин понашања, разузданији плесни кораци, као и бурни ноћни изласци.

Мушка одећа, након рата све више добија и спортски карактер, који је примењив за све прилике. Поново се појављују дворедна одела, док фрак и смокинг нестају из свакодневне употребе. Све мање се црна боја користи у свакодневном одевању. У дневну одећу се често уплићу елементи тениске или друге спортске одеће, као што су пуловери са „V“ изрезима. Коса се кратко шиша, нестају цилиндри и полуцилиндри, а све популарнији су „хамбург“ шешири и качкети. Изузетно се велика важност придаје спорту и спортским активностима.

Крај овог опуштеног и разиграног периода обележио је слом њујоршке берзе и почетак велике економске кризе 1929. године.

ВЕЛИЧАНСТВЕНЕ КОНСТРУКЦИЈЕ НИСКОГРАДЊЕ

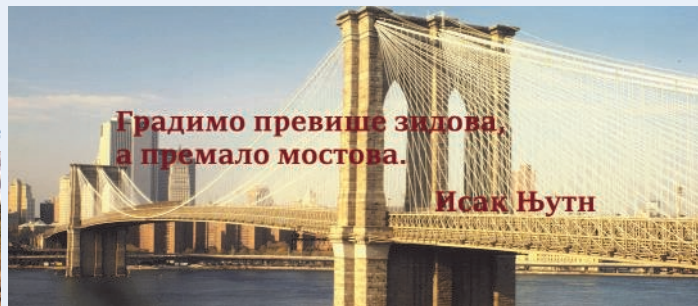
МОСТОВИ

Пишу: Славка Цвијовић, Јелена Пауновић, професорке

PUENTE NUEVO

ГРАД РОНДА, ШПАНИЈА - ИЗГРАДЊА ТРАЈАЛА 42 ГОДИНЕ, ЗАВРШЕН 1793. ГОДИНЕ

Градимо превише зидова,
а премало мостова.

Исак Њутн

PONT DU GARD

РИМСКИ АКВАДУКТ, У ФРАНЦУСКОЈ - ИЗГРАБЕН У 1. ВЕКУ НА РЕЦИ ГАР

PONTE DI RIALTO

ВЕНЕЦИЈА - ИЗГРАБЕН 1591. ГОДИНЕ

PONTE VECCHIO

У ПРЕВОДУ СТАРИ МОСТ У ФИРЕНЦИ - ИЗГРАБЕН 1345. ГОДИНЕ НА РЕЦИ АРНО

НЕ РУШИ СВЕ МОСТОВЕ

Не руши све мостове, можда ћеш се вратити.
Ниси птица ни лептир обалом што лети,
Када нема мостова узалуд је чезнути,
Узалуд је схватити, узалуд је хтети.

Не руши све мостове, можда ћеш се вратити.
Остави бар један мост између срца и мене.
У самоћи је лакше несхваћено схватити,
Могле би те назад нагнати успомене...

Иво Андрић

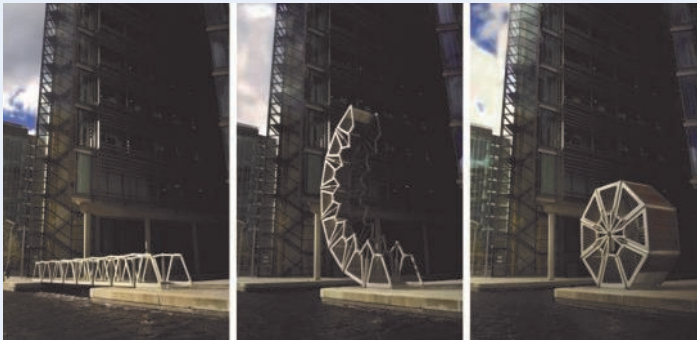

МОСТ МЕХМЕД ПАСЕ СОКОЛОВИЋА

ВИШЕГРАД - ГРАБЕН 1571—1577. ГОДИНЕ НА РЕЦИ ДРИНИ

TOWER BRIDGE, LONDON

ROLLING BRIDGE, LONDON

RUYI BRIDGE, CHINA
ДВОСПРАТНИ СТАКЛЕНИ ВИСЕЋИ МОСТ У КИНИ

LIEDE BRIDGE, GUANGZHOU (2009)
МОСТ ЛИЕДЕ ЈЕ МОСТ ПРЕКО БИСЕРНЕ РЕКЕ У ГУАНГЦОУ, ГУАНГДОНГ, КИНА

THE SHARQ CROSSING (FORMERLY DOHA BAY CROSSING)
СИСТЕМ МОСТОВА СА ПАРКОВИМА САНТЈАГА КАЛАТРАВЕ ЗА ДОХУ

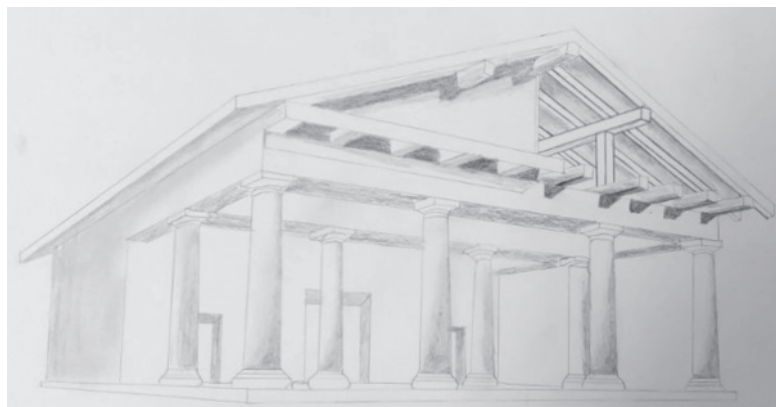
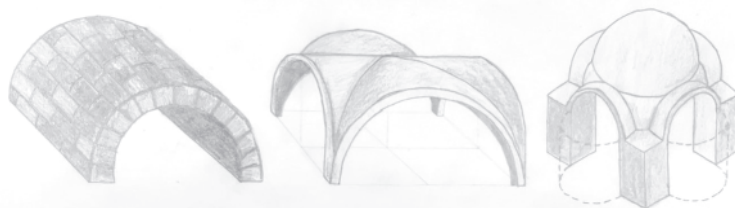
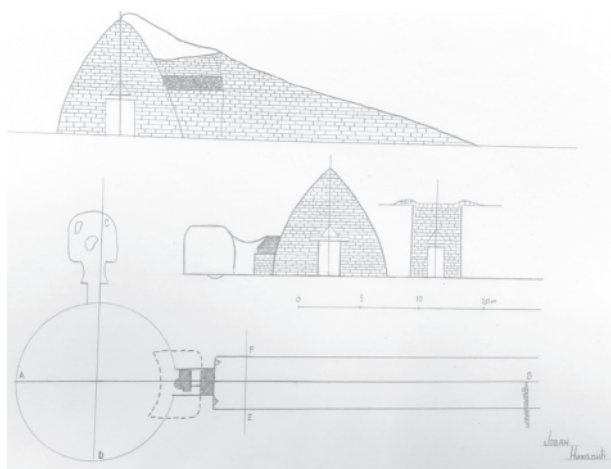
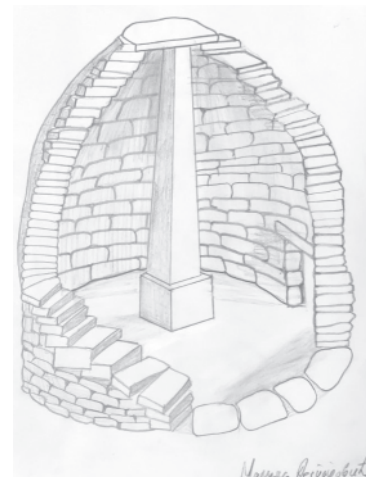
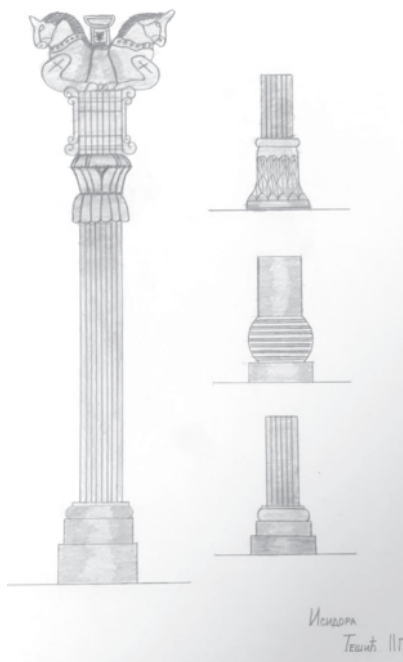
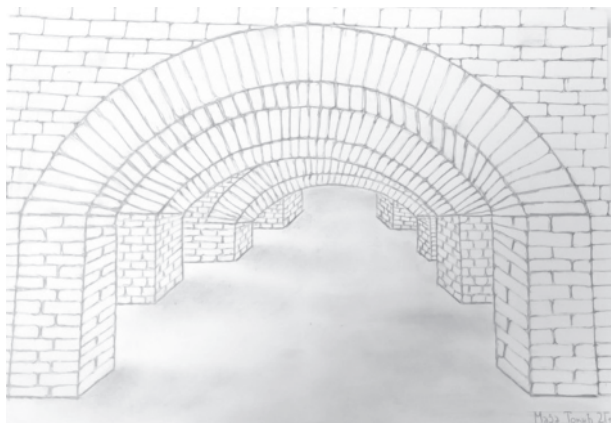
DUGE BRIDGE (BEIPANJIANG BRIDGE) (2021)
МОСТ БЕЈПАНЃАНГ, ДУЖИНЕ 1,34 КИЛОМЕТАРА, СПАЈА ГРАД СЈУАНВЕЈ У ПРОВИНЦИЈИ ЈУНАН И ОКРУГ ШУИЦЕНГ У ПОКРАЈИНИ ГУЕЈЦОУ

LANGKAWI SKY BRIDGE, MALAYSIA
НЕБЕСКИ МОСТ МАЛЕЗИЈА

Предмет: Историја архитектуре

Исидора Тешић
 Марина Деспотовић
 Маја Токић
 Јован Николић
 Николина Буљугић
 Ена Шеховић
 Марија Мајсторовић

У духу буђења еколошке свести

„Видим земљу. О, каква дивота!”

Совјетски космонаут, Јуриј Гагарин (1934–1968)

Пише: Анела Милетић, професор

Данас, у доба интернета и ширења друштвених мрежа свако од нас је бомбардован морем разних информација. Да бисмо били одговорни грађани према себи самима, другим људима и нашој околини, морамо бити критични према свакој информацији која дође до нас. Протеклих месеци наглашену пажњу јавности, укључујући и бројне расправе, привлачи потенцијална експлоатација литијума у долини Јадра.

Литијум је јако реактиван метал велике проводљивости, који се првенствено користи за израду стакла, електронике широке потрошње и батерија за мобилне телефоне и електричне аутомобиле. Његова цена у свету расла је све до 2018, када је постигла максимум, а данас је у односу на тај максимум упола мања.

Тај метал је могуће добити на два начина.

Када га има у подземним изворима, добија се извлачењем тих подземних вода на површину, исушивањем и пречишћавањем. Последица оваког начина експлоатације је то што долази до извлачења и губљења воде у тим углавном сушним пределима и урушавања земљишта.

Други начин је експлоатација у рудницима литијума, где се литијум вади као руда и потребан је врло агресиван технолошки процес да би се издвојио. Утицај на животну средину је велики: уништавање предела, стварање силицијумске прашине, велика бука. Када се врши издвајање литијума користе се врло агресивне киселине и стварају се опасне отпадне воде и шљака. Све то угрожава подземне воде (воде за пиће), реке, земљиште и ваздух.

Процењује се да на свету има око осам милиона тона литијума. Листа првих петнаест земаља које имају литијум су:

(извор је Геолошки завод САД, Преглед минералних сировина на свету)

1. Боливија – 21 милиона тона
2. Аргентина – 19,3 милиона тона
3. Чиле – 9,6 милиона тона
4. САД – 7,9 милиона тона
5. Аустралија – 6,4 милиона тона
6. Кина – 5,1 милиона тона
7. Конго – 3 милиона тона
8. Канада – 2,9 милиона тона
9. Немачка – 2,7 милиона тона
10. Мексико – 1,7 милиона тона
11. Чешка – 1,3 милиона тона
12. Србија – 1,2 милиона тона
13. Перу – 880000 тона
14. Мали – 700000 тона
15. Зимбабве – 500000 тона

Из овога се јасно види да је Србија једна од земаља која има доста литијума (али има земаља које имају више тог метала и не експлоатишу га). Јадарска долина је у центру светских збивања рударства, јер је пре петнаест

година у реци Јадар пронађен нови минерал јадарит. Јадарит је посебан због тога што се у процесу технолошки једноставног растварања дели на литијум и бор, оба веома корисна елемента. Након петнаест година, зна се да се лежиште јадарита простире на седам квадратних километара и процењује се да се ту налази 135 милиона тона руде. Компанија која код нас треба да врши експлоатацију руде је Рио Тинто.

Рио Тинто је компанија основана 1873. године у Лондону да би се касније спојила са аустралијском компанијом Консолидејд Цинк. То је огромна корпорација о којој постоје разне контроверзе. Њени представници је представљају као одговорну компанију која брине о запосленима и животnoj средини. Међутим, у државама где је радио Рио Тинто постоје бројни примери кршења људских и радних права, као и уништења животне средине (Папуа Нова Гвинеја, Намибија, Горње полуострво Мичиген у САД, Мадагаскар, Камерун, Индонезија).

Прошле године су светски медији пренели вест о оптужбама Центра за људска права Аустралије (Human Rights Law Center) у вези са рудником у Папуа Новој Гвинеји.

Тај рудник је експлоатисан седамнаест година и онда је затворен. Јама рудника је остала на острву, уништена је прашума од које зависи локално становништво, милијарде тона отпада је остало на оближњем земљишту, упропашћујући воде и пунећи реке ђубретом. На тај начин је и загађено десетине километара обале Тихог океана. Загађен ваздух је проузроковао инфекције дисајних путева, туберкулозу и астму код локалног становништва. Радници су за свој рад добијали изузетно мале плате, вршила се расна дискриминација. Народ се побунио и дошло је до грађанског рата у коме је изгубило живот 10000 људи.

Пратећи развој нових технологија, долази до новина у експлоатацији и цени литијума. Наиме, натријум–јонске батерије прете да ће заменити литијум–јонске. Дуго су научници покушавали да замене литијум лако приступачним натријумом (он се добија из кухињске соли, која се у огромној количини налази у морима и океанима) и ускоро ће то бити доступно. Кинеска фабрика (CATL) већ је нашла начин да направи натријум–литијумске и чисте натријумске батерије. Рачунају да ће натријумске батерије ући у употребу 2023. године и акције фирме су нагло скочиле.

Поставља се питање да ли ће експлоатација скупог литијума у будућности бити потребна и исплатива и да ће нама један такав рудник донети нешто добро?

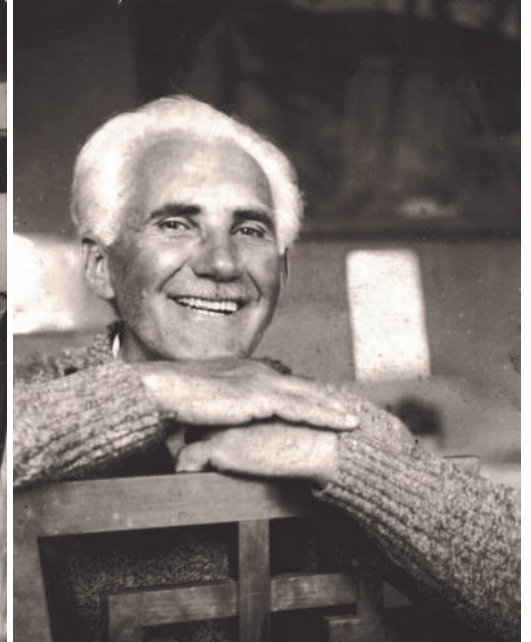
Извори: Balkan green energy news, Australian Human Rights Law Center, BBC (интервју са Владимиром Симићем, професором Рударско-геолошког факултета, *Pregled mineralnih sirovina širom sveta* Geološkog zavoda Sjedinjenih Država (USGS) (strana 98-99).

Михаило Миловановић заборављени уметник

Пише: Бранко Николић, професор

Михаило Миловановић у свом аишељу, Прага, 1912—1913.

Михаило Миловановић, пред крај свој живоша

Пре осамдесет година, у смирај Ужичке републике, завршио се прерано, једним преким хицем, живот Михаила Миловановића, самоуког каменоресца а касније првог академског сликара и вајара нашег краја.

До данас није јасно ни зашто је у тим смутним временима ухапшен готово одмах по уласку партизана у Ужице, а још мање зашто је морао бити убијен тог 28. новембра 1941.

И сада, осам деценија иза његове смрти недовољно знамо о њему. Да ли га тиме поново убијамо? Данас о његовом раду и свестраној личности сведочи биста испред Градског културног центра, легат у Народном музеју, роман „Лендина воденица“, мали број сачуваних слика у разним колекцијама и низ споменика ратницима из ратова 1912—1918.

Родио се и одрастао у пределу који ево већ у три века не успева да се одреди коме селу припада: у Туку подно Јелове горе где се укрштају интереси Гостинице, Рибашевине, Трнаве и Карана, а који је пред крај 19. века припадао Губином Долу. Није га живот мазио. Отац га је осамдесетих година 19. века уписао у школу, али убрзо га мајка након преране очеве смрти повлачи. Ради да прехрани породицу, да враћа породичне дугове, служи по кућама, у кафани, машта... Самоучки, клеше камен видећи у њему шансу да побегне из свог сиромаштва. Запазиће га људи због тога и помоћи му да са неким од кирицијских каравана стигне до Ваљева и крене да учи каменорезачки занат. Брзо ће се тамо прочути као врстан мајстор који ће надмашити свог учитеља, али и надрасти занат. Открива

дражи библиотеке, чита, учи, гледа у даљину... И Ваљево, тада варош са 7000 душа, постаје му тесно. Штеди новац да се отисне у свет и стигне у Минхен, тадашњи пандан уметничког Париза. Али, има само два разреда основне школе, не може регуларно да се упише на студије. Креће заобилазним путем: преко припремне сликарске школе Словенца Антона Ажбеа. И следеће године постаје и прави студент, а првих година 20. века и академски сликар, уз Бранка Поповића први из нашег краја. Враћа се у Србију, ради, стиче пријатеље...

Убрзо почињу ратови, Балкански, један па други, па Велики, онај светски... У сваком од њих учествује. Борећи се са Турцима прећи ће и Албанију, први пут, да би три године касније, у много тежим околностима поновио тај подвиг.

Михаило Миловановић гусли официцима Дринске дивизије, 1916.

Освећење сйомен-йлоча йалим райицима, Црква Свешої Ђорђа, Ужице, 1923

У оном кратком предаху пре него што сарајевски пуцњи протресу цео свет, одлази у Праг на даље усавршавање. Одлично му иде. Брзо, захваљујући минхенским познанствима са сликарима словенског порекла које је протежирао Ажбе, његове слике постају тражене, прикључује се панславистичком покрету коме је ондашњи Праг још од 1848. био центар, заговара југословенство на уштрб Аустро-Угарске монархије. Упознаје и Јана Масарика. Али, упознаје и девојку Валу Салашкову. Од тог тренутка креће прича која ће се даље одвијати као на филму. Петнаестак година је старији, уметник, странац... Наравно да се њени родитељи противе. Међутим, рат почиње и показује да ти њихови проблеми нису ништа према ономе што ће уследити. Познат по својој тамбури и гулама и панславистичким и југословенским идејама, блискости са Масариком, запада полицији за око и бива ухапшен. Избегаво је судбину Јована Скерлића који недуго затим умире под неразјашњеним околностима. Убрзо бежи уз помоћ чешких пријатеља и до Србије стиже после више од два месеца одисеје и правог малог пута око света. Своју ратну јединицу налази на Дрини. Сада искусни ратник добија после почетних битака нови задатак. Отаџбина увиђа да ће јој бити много кориснији са оловком и кичицом у руци, па постаје један од тридесетак ратних сликара. Дели судбину своје војске, али помно дневнички бележи све догађаје, у тренуцима предаха прави скице, од којих ће касније настати неки од најчувенијих портрета наших војсковођа или бити овековечени неки од ратних призора.

Бој на Кршцацу (Генерал Иван Павловић), 1915.

На Крфу, после за њега поновљене Албанске голготе, један је од најзаслужнијих за борбени дух Четвртог пука Дринске дивизије. Пева им уз гусле, некада и песме које је сам испевао у десетерцу о њима самима, њиховим подвизима и друговима који су остали негде на Гучеву, Колубари... На иницијативу команде, у селу где је дивизија размештена, у њиви Јаниса Јанулиса коју је поконио умрлим Дринцима, гради уз помоћ војника каменорезаца свој први споменик ратним друговима. Тако крфско село Агиос Матеос постаје прво место у низу које ће се подичити вајарским делом Михаила Миловановића. Обликовање камена, његов први уметнички израз сада се у потпуности испољава. А после рата биће тих дела: већ 1922. у Сирогојну на зиду цркве прави први у низу својих препознатљивих рељефа у белом венчачком мермеру са списковима палих јунака у ратовима за ослобођење. Готово увек приказује борбу добра и зла, и симетрично поставља лик краља Петра и Обилића. Ређају се затим Равни, Никојевићи, Скржути, Каран Рибашевна, Сеча Река, манастир Рача, Младеновац где ради споменик и иконостас у цркви, Сребреница и споменик Кости Тодоровићу, Ужичка гимназија...

Мис Евелин Хаверфилд, 1920.

Одмах по завршетку рата јавља се Вали у Праг. За њу је то прва вест да је жив још од оног прашког бекства. Спасавала је од удаје на коју су је прислили родитељи верујући да њен Србин неће доћи, и она већ 1919. долази у Београд, носећи своје девојачке ствари, спрему, али и низ његових прашких слика које је током рата брижно чувала. Тада је остало забележено да је девојка све те ствари донела у једном закупљеном вагону.

Око Михаила и његове Вале која се брзо стапа са Србијом, прихвата и језик и обичаје, увек је пуно људи. Живе на релацији Београд - Ужице, периодично мењајући место боравка. Михаило је уз Миладина Пећинара не само оснивач, већ постаје и први председник Акционарског друштва „Златибор“ које је висораван недалеко од Ужица желело да представи Европи, да је уздигне на ниво монденских места тог доба. Трагови њихове активности крију се у још понекој преживелој кући која се дичи архитектуром тог доба, али и узмиче пред најездом савремене градње. Касније, настаниће се у

КУЛТУРНИ КИШОБРАН

Туку у новосаграђеној кући чији највећи део ће заузети сликарски атеље, са једним стакленим зидом окренутим северу, ради уједначеног светла. То архитектонско чудо великих прозора и нежнозелене фасаде, ломљених кровова, мештани ће прозвати вила - Миловановића вила. И осамдесет година касније, тај простор на размеђу поменутих села, и даље се тако зове - Код Виле. А Вила је касније доживела судбину свог власника и ктитора. Након рата конфискована, и нове власти не разумевајући њен смисао, нису јој пронашле никакву кориснију намену, па је дуго служила као војни магацин. Данас је рушевина урушеног крова, заборављена...

Вила Миловановића, изглед пре урушавања

Када 1941. задувају опет ратни вихорови, Михаило има 62 године и није више за рат. Међутим, тај нови рат са Немцима га ипак не заобилази. Како Љубомир Симовић пише у „Ужицу са вранама“ након Битке на Градини, августа 1941. биће неки ужички момци ухваћени и претиће им смртна казна. На молбу породица тих дечака, Миловановић одлази као врстан познавалац немачког језика и минхенски ђак код команданта града, и како ће се испоставити, и сина свог колеге са студија, па на своје име и образ добија поклон - животе тих младих људи. Али, већ ни месец дана касније, чим се успостави партизанска власт у ослобођеном Ужицу, 24. септембра, Михаило бива ухапшен под оптужбом да је током окупације сарађивао са непријатељем, чак и са њиховом обавештајном службом. За све дане трајања Ужичке републике не појави се нико да посведочи ко је и какав је човек, због чега је утамничен, како је спасао два млада живота. Чак ни они који су му дуговали...

И док су се од Дрине већ чули бректаји немачких тенкова, а Раднички батаљон журно замицао уз Теразије у хладну ноћ, једну од последњих у новембру, неко се „ослободио“ затвореника, сматрајући да је тако решио неки од проблема у свеопштој бежанији.

Човек који је друговао са Јаном Масариком, Арчибалдом Рајсом, Евелин Хаверфелд, Јованом Скерлићем, Миланом Стојадиновићем, ратник из претходних славних ратова, образован и способан, уметник који је засенио послератну Србију серијом својих изложби из циклуса Србија у рату и миру, далеко изнад времена и средине из које је потекао, постао је тако жртва надоласећег времена у коме ће дуго владати примитивизам, у коме неће бити места за људе попут Михаила Миловановића. Наравно, као таквом, није му био места у послератним историјама уметности и културе. Требало је да га се породица стиди, а сународници презиру.

Много деценија касније, пред крај прошлог и на почетку овог века део неправде, не само сликару и његовој породици, већ и целокупној српској култури, биће исправљен, прво културном а нешто касније и судском и политичком рехабилитацијом. Ужичко позориште биће тесно да прими публику која је желела да приствудје промоцији његовог романа из сеоског живота који је остао у рукопису „Лендина воденица“ и да погледа прву изложбу Миловановићевих слика у Ужицу. Иако су многе

Задушнице, 1932—38.

Мртвачки мир, 1917.

након рата нестале, неке и уништене након партизанског преузимања Виле, за ту прилику биле су окупљене из приватних збирки, породичног наслеђа, музеја... Први пут је Ужице сагледало сву величину тог човека. И постидело се учињеног у име онога чије име је деценијама носило.

Одужити се оваквом човеку није лако.

Биста у парку није довољна.

Осамдесета годишњица смрти прошла је у тишини.

Ако га убијамо заборавом, да ли смо исти као и онај који га је убио метком 1941?

Биста Михаила Миловановића, испред Градској културној центра у Ужицу

Овако је свој долазак на свет приказао на једном окупљању Ужичана у Београду, тридесетих

„Било некако о међудневници, не знам ни ја које године. Била мајка мноме шешка, а била на рагу, по злој срећи у другоја. Дошао суђен час ше ме родила под једном шрешњом, завила ме у шрешњево лишће, па отрчала да у снахе узјами и донесе повој и пеленице и у врју мало воде да ме ојере. Враћила се натрај ал мене нема – побегло пре но што сам и тимизати почо. А јадно ми моје бјекство и жалосно. Како је била злојрда страна, ошиснем се и ошкотрљам што и педесет корачаји до у један крш и јендек. Једва ме по мрњаукању нашли. Скупише се сеоске бабе и пошто се по нечему уверише да нисам женско, већ мушко, докопаше ме па са мног оцу на муштупук: „У добри час Тане! – повикаше још с враћница. – Јојеш мушко! Дај бардак ракије!“ Мој ме отац и не погледа, али јамачно поносан мушкарцем, наточи пун бардак и ове добре баке, које ме бијаху онако усрдно зајрлиле, сјустипише између себе крај прочевља и зајрлише бардак. Наснаде шрзање из бардака, молишвање и прорицање судбине, једне у трашке а друје ташењем уљева у зеленој ћаси... Биће, веле, мудар и сшасисш. Проћи ће много свијеша. Видјеће много јада и белаја, али и добра као мало ко... Баба Сшака уз последњи тушљај из бардака каже: „И нек му Бој да, што му Бој да.. како му Бој да..“

Бела црква каранска

TRUVA ATI

Пише: Бранко Николић, професор

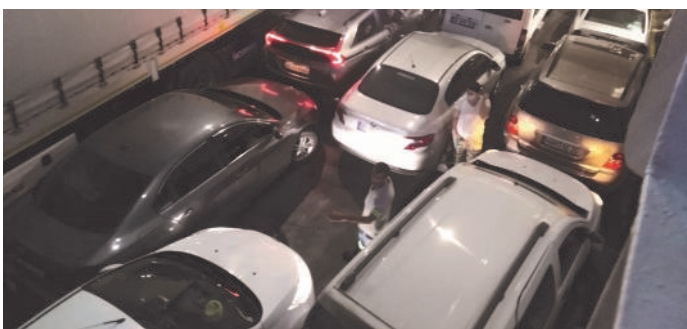
Пре непуних двадесетак година, док нас још нису биле у потпуности обузеле информационе технологије, предавао сам „Илијаду“. И на почетку часа, током мотивацијске припреме, закључим да ученици добро познају дело и епоху. Помислих да су коначно нешто из лектире прочитали и одушевљен, настављам да постављам питања, а они да одговарају са лакоћом. Али све што је лепо, кратко траје, па и тај мој занос: „А онда је Бред Пит убио оног црног...“

Да, гледали су филм „Троја“. Моје одушевљење на кратко је спласнуло, али убрзо смо и то знање ставили у корист обраде дела и наставили насмејани. Ова анегдота из учионице дала је идеју за путовање.

Сплетом животних околности и пажљивим планирањем летовања које је требало да постане и садржајно туристичко путовање, син и ја током летовања у европском делу Турске, вођени жељом да упознамо нову земљу, препловили смо Дарданеле и нашли се на зидинама древне Троје.

Одличним путевима возили смо се турском Тракијом чак три сата до Галипоља, места које је постало симбол чувене битке за пролаз ка Црном мору у првом светском рату.* Након кратке вожње центром града, стајемо у ред за трајект. Двострука колона не улива наду да ћемо се скоро укрцати и тек након једног сата угледали смо море и трајекте који долазе и одлазе. Али само угледали. У глави ми је стално поређење са муњевитим укрцавањима и искрцавањима на бокоторске трајекте. Овде

то није ни налик. Један возач из Босне ког тамо сретосмо, рече да је у Турској све полако, да они нигде не журе и да путник то мора да прихвати како не би непотребно губио живце.

Искрцавање и ступање на тле Азије изазива извесне емоције. Први пут ван Европе! Не баш далеко, али ипак на другом континенту. Настављамо вожњу поред места Лapseки где посматрамо мост преко Дарданела који убрзано расте и који би можда већ за наредну сезону и нову најезду туриста и турских гастарбајтера могао да буде у функцији. Помислисмо да би нам уштедео скоро шест сати у оба смера на том нашем путовању, али и да се Дарданели сада конкретизују у нашим мислима. До сада сам о том појму размишљао углавном само у пару са Босфором са којим оивичава Мраморно море и као називу једне чувене београдске кафане са преласка из 19. у 20. век која је окупљала тадашњу књижевну и новинарску елиту.

Наредних четрдесетак километара смо на опрезу у ишчекивању Троје. Поред пута који се

поглед на сву монументалност тог некадашњег блиставог града који је био у стању да немалој грчкој сили одолева десетак година. Узвишење по коме је раширена доминира благом падином са погледом ка месту где се завршавају Дарданели а почиње Егејско море. Лепо место за свој град су Персијанци изабрали. А окол, види се сва величина и самог града и објеката у њему. Морам да признам да почињем да наново успостављам неко своје виђење тог времена, људи и цивилизације. Врло очувана издваја се рампа код капије уз коју, верује се, Тројанци увлаче дар Данајаца. Ту је и амфитеатар позоришта, још увек акустичан. Мисли се роје и сада то престаје да буде тамо нека прича из уџбеника којој се верује на реч. Постаје сада ход по историји, јер стајем на места на којима је

протеже заталасаним брежуљцима као на ролеркостеру, нема никаквих ознака и обавештења да смо надомак светске атракције и места које сведочи о догађајима од пре више од три миленијума. Тек једна друмска кафана има реч Трува у називу (турско име) и слику Тројанског коња, стидљиво најављујући неупадљиву раскрсницу. Турци нису баш афирмисали то место. Не уклапа им се вероватно у историјску слику о себи какву би желели да имају, јер Троја и све уз њу, сведочи о присуству неких других народа на сада њиховом простору, о времену у коме њих и њихове културе није било ни на видуку. Њихово присуство ту везано је за отимање. Једино тако би се могло објаснити то упадљиво одсуство сигнализације. Чак ни навигација у неком тренутку није од велике помоћи. Сам прилазак и паркиралиште са улазним порталом одаје утисак да је некад то место имало бољи третман, па изгледа као да је последњих десетак година заборављено и занемарено. Отприлике, то је баш оних десетак година у којима се Турска трансформише из Ататуркове у Ердоганову и поништава један цивилизацијски корак. Очекујемо гужву с обзиром на значај локалитета, а затичемо на паркингу тек два аутомобила. На благајни покушавамо да се распитамо о начину обиласка и могућности вођења. Али, узалуд. Као и у остатку Турске који смо видели, нико не говори ни један други језик осим матерњег. И не само то, већ и не показује жељу да се на неки други начин споразуме, па то дефинитивно није питање образовања, већ фолклора. Не желе да знају енглески. Јуниору то тешко пада јер је цело путовање видео као прилику за разматање својим одличним енглеским и његову практичну примену.

Дочекује нас макета коња десетак метара висока, израђена од дрвета у коју би се могло сместити поприлично војника. Ако је толики био оригинални, како ли су га покретали?

Настављамо даље и онда следи изненађење: са једне платформе за посетиоце отвара се

можда стајао и Хектор кад је вођен чашћу, упркос Андромахиним молбама, тешким али одлучним кораком кренуо пред непобедивог разгневног Ахила. Објашњавам сину, правимо разлику између епа и историје, разматрамо хомерско питање... И схватам да убудуће мој начин предавања епа о Троји добија неки виши ниво. Има ли бољег стручног усавршавања за једног наставника од посете оваквом месту? Гледам даље, замишљам, можда је баш ту место на коме је својом рањивом петом цупкао и подбадао коња и Ахил,

ПЕТЉА ОКО СВЕТА

мрцварећи тело побеђеног Хектора, можда су овде капале Андромахине сузе, можда је Одисеј баш ту, гледајући моћну капију са лавовима, универзалним симболима моћи, добио идеју да Тројанцима пошаље данајске дарове... Три миленијума нас дели, три миленијума! Све што сам до сада видео, своју старост мери са неколико векова. И, неминовно, намеће се питање какви су били ти људи. Очито исти као и ми: волели су, волели су и благо и жене, имали част... Можда су и за све то много више били спремни да умру него ми данас, можда су били спремнији и на велике кораке због љубави и части... Можда...

У таквом размишљању напуштамо Троју и упућујемо се у оближњи град Чанакале (округла кула, тврђава). Тај мирни градић на азијској страни Дарданела био је база холивудској екипи док је на аутентичном поднебљу екранизовала еп. Као успомену, граду су поклонили свој најважнији реквизит - макету коња. А град је за њега лепо уредио пристанишни трг и шеталиште. И опет је настао мост, овог пута не кроз историју, већ кроз културе, којим је на обалу Дарданела стигао делић Холивуда и његовог гламура. И заиста, на оној страни Дарданела све је некако другачије. Баш као што рече онај возач са почетка, успорено, опуштено,

источњачки мирно, помало шарено и не баш раскошно, сведено. Потпуно је то супротно од урбаног Истанбула који у највећем делу свог више од 150 км дугог пречника, изгледа европски и светски, који савременим стакленим небодерима показује моћ и богатство сконцентрисано на тај мали вилајет... Чанакале живи свој мирни живот, не марећи што су само нешто више од 200 км од њега Бурса и Истанбул, центри индустрије и новца. Чанакале има свог тројанског коња, има славу из Првог светског рата на коју су Турци изузетно поносни. Галипољска битка за њих је Битка код Чанакалеа и њоме су успели да спрече

савезнике да овладају Дарданелима и Босфором и тиме омогуће везу са Русијом, а Турску избаце из игре у рату. Сачували су себи то парче Европе којим су загосподарили још у 15. веку и како год се звала битка данас, обе стране платиле су високу цену. Од скоро 900 000 војника укупно, погинуо је сваки други за нешто више од годину дна колико је трајала.

Шетња кроз историју завршава се после одличног бурека и баклаве сада нешто краћим чекањем на трајект, једнако спорим укрцавањем и журним повратком у хотел путем који на моменте има и шест трака у једном смеру. Са колико сам само предрасуда кренуо

на пут, а оне су са сваким превезеним километром, са сваким provedеним сатом падале. Истанбул и његових 15 милиона становника прилично добро функционишу, где год да се посматра. Нису необични ни контрасти, попут историјског византијског језгра старог града прекреченог у исламске боје, средњовековног и савременог, богатства и сиромаштва... Може код нас да се чује за неку хаотичну саобраћајну ситуацију да нема правила, да је као у Турској... Ни по чему турски саобраћај не разликује се од саобраћаја у некој европској држави. Заправо, осим у једном: цени горива. Али та ниска цена има и своју последицу: огромне гужве у градовима. Међутим, како никуда не журе, мирно стоје у

колонама, не трубе, не гурају се, не мењају траке... И потпуна су супротност својим сународницима на одмору који су у стампеду дошли по своју годишњу дозу отаџбине. Без обзира где живе, Европа их није дотакла, а нису били код куће када је Турска у претходном времену ишла напред и од оријенталне постајала модерна европска земља.

Било је то путовање по неком другачијем иностранству, по иностранству које чува митове, легенде и епове из неких давних времена, иностранство у коме се преплићу оријент и антика, Византија и Европа, иностранство које је нама са Балкана не толико непознато и страно, а ипак неки другачији свет, иностранство из чијег језика толико речи знамо, а ипак не можемо да се споразумемо... Иностранство у коме се у једном дану купамо у два мора, где у један поглед стају не само различита мора и континенти, већ и епохе и културе, где гледаш џамију, а видиш цркву...

И, што не рећи на крају, иностранство у коме један српски просветни радник може много да научи и види, али и да се пред турским ценама насталим као производ мудре економске политике њиховог ауторитарног вође, храбро испрси и бар за тих неколико дана одмора осећа достојанствено.

* Галипоље се помиње и у нашој средњовековној историји када је Бајазит у знак захвалности за верност, храброст и пожртвованост војницима Стефана Лазаревића који су га ослободили 1402. године, поклонио имања у Галипољу. Нешто касније, након пошћуног пада Србије и даљих освајања ка Срему, непошћуни Србе интернирали су у исти крај. На крилима Првој балканској рати, враћају се, сматрајући тадашњу Србију перспективним местом за живот. Неки луштају, па вођени дезинформацијама да је њихов нови завичај ослободила Грчка, враћају се, разочарају, и коначно насељавају у Македонији. Педесетих

година 20. века још је било неасимилованих поштомака тих наших ратника и њихов говор био је језичким историчарима одличан пушоказ у утврђивању средњовековних корена нашег језика. Тако настаје рад др Павла Ивића О говору Галипољских Срба, драгоцено сведочанство о томе како је српски звучао у 15. веку, јер мала заједница, окружена другим језиком, вером и нацијом, није имала могућности за језички развој, па је њихов донети говор остао конзервиран. Нажалост, данас више нема говорника галипољског српског јер су у послератној Македонији у пошћуности асимиловани.

Ракос & Антиракос

Пише: Славка Цвијовић, професор

Острва Паксос (Рахос) и Антипаксос (Антирахос) се налазе у Јонском мору, јужно од острва Крфа и представљају најмања насељена острва.

Паксос се простире на око свега 19 квадратних километара, и са сталном популацијом од око 2300 становника. До њега се може доћи само трајектом, што га је заштитило од налета модерног туризма. Овде ћете наићи на спор, лежеран, веома опуштајући темпо живота, а истовремено и на пријатељско грчко гостопримство.

На Паксосу се могу издвојити три сликовита села Гаиос, Лака и Логос.

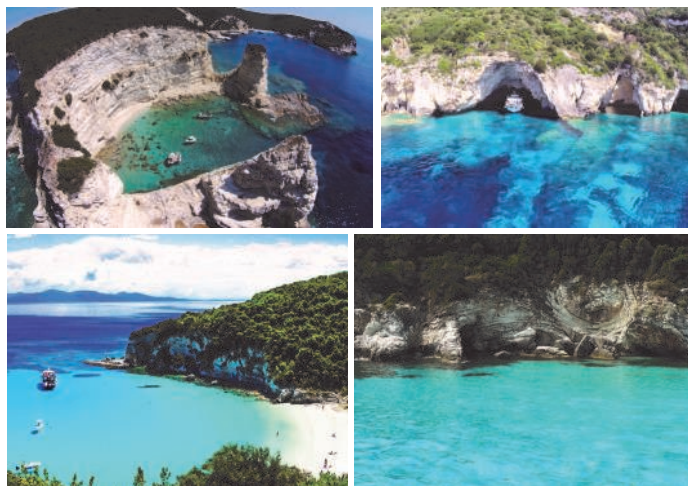

Село Гаиос је у ствари главни град Паксоса и централна лука на острву. Док улазите у Гаиос чамцем, виде се два зелена острва – острво Панагиа и острво Светог Николе, на коме се налази Венецијанска тврђава, дизајнирана од стране чувеног италијанског уметника и архитекте Леонарда да Винчија. Да би се посетила тврђава неопходно је добити дозволу од општине. У самом селу се налази музеј Паксос и општинска галерија. Поред мноштва таверни уз саму обалу, може се рећи да је неописиво задовољство шетња кроз уске улице (kantounia).

На северној страни острва је село Лака, сакривено у луци у облику потковице. Такође је невероватно мирно иако је оно популарно место за спортове на води. У самој ували се може видети мноштво јахти, јер је заштићена од ветра. Знаменитост овог места је црквица Ипапанти и светионик на супротном крају луке.

На источној обали се налази рибарско село Логос. Оно је најмање, али и најсликовитије. Камене куће и шарени прозори вас очарају. Прилаз води је окружен са неколико таверни и барова, док се на другом крају места налази напуштена зграда са високим димњаком која је некада била фабрика сапуна од маслина.

Антипаксос је баш мало острво, само 4 километра дуго, потпуно нетакнуто. Ово острво је кречњачко и због своје структуре испуњено је увалама, пећинама и шпиљама.

На њему нема продавница, нема ни правих путева. На њему има неколико таверни, расутих кућа и велики виноград, који производи врхунско вино за своје потребе и за своје госте...

На Антипаксосу је фокус на миру и предивним плажама, као што су Врика и Воутоуми, познате по својим транспарентним водама и пејзажем који одузима дах. Невероватни контраст праве беле стене и кристално тиркизне воде је призор за памћење.

Ученице и ученици ИТ1 (техничар дизајна одеће) су поводом „Дана сећања на српске жртве у Другом светском рату“, 21. октобра, направили пано посвећен жртвама логора и Спомен парку „Крагујевачки октобар“ у којем се налази чувени Споменик стрељаним ђацима и професорима, дело Миодрага Живковића. Ученици су правили колаже и цртеже користећи делове писама која су слале жртве најчешће из логора у Београду. Они су овим креативним гестом, учећи о прошлости, указали на важност сећања на жртве Другог светског рата, али и на неопходност емпатије, толеранције и солидарности и у данашњем времену.

Читајући писма схватамо да су те жртве нечије ћерке, синови, љубави, деца; да су имали исте тежње које имамо и ми данас - да воле и да буду вољени, али у некој слободној земљи где ће сви бити једнаки без обзира на религију и нацију.

Ово је скромни допринос онима који су се волели, веровали и изборили за нашу слободу, али и опомена да и ми наставимо то исто да чинимо.

Нека живи љубав

Пише: Ана Павић, професор

Писмо Иве Лоле Рибара Слободи Трајковић

Најдража једина моја!

Пишући ово писмо ја се поуздано надам – ошћимисџа сам, као и увијек! – да ше оно никад неће сџићи, већ да ћемо се нас двоје видјеши и увијек осџаши заједно. Јер ово писмо је зашџо и писано. У овом шренушћу, када полазимо у посљедњу, одлучну ешћу боја од којеј зависи, поред осџалој и наша лична будућност и срећа – желим да ти кажем неколико просџих и једноставних сџвари. У мом живошћу посџоје само двије сџвари: моја служба нашем свешћом циљу и моја љубав према шеби, најмилија моја. Нашу срећу и живошћ који смо хијјели нисмо, као ни милиони друшћих, мошћли осџваришћи изоловано, већ само преко наше борбе и наше побјеге. И зашћо су ше двије сџвари, у сушћини, у мени самом, једно. Знај душо, да си ти једина коју сам волио и коју волим. Сањао сам и сањам о нашој заједничкој срећи – онаквој какву смо жељели, о срећи досџојној слободних људи. То је једина права срећа, једина коју шреба жељешћи. Ако примисћ ово писмо – ако дакле ја не доживим шћај велики час, немој мношћо шћуовашћи, најдража! У свијешћу у коме будеш шћад живјела, наћи ћеш, увијек жив, најбољи дио мене самој и сву моју љубав према шеби. За шебе сам сићуран да ће шћвој пушћ бишћи прав и онакав какав мора да буде. На њему, на пушћу живошћа наћи ћеш освешћу и срећу. Мношћо, мношћо ше волим, једина моја! И желим да никад не добијеш ово писмо, већ да заједно с шћобом дочекам велики час побјеге. Желим да ше својом љубави учиним онако срећном као шћшо шћо заслужујеш.

Увијек шћвој.

